Кушымта
Арча шәһәр Советының
22.11.2018 ел №106
карары белән расланды

Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Арча шәһәре муниципаль берәмлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләре

1. Гомуми нигезләмәләр

1.1. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Арча шәһәре муниципаль берәмлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләре Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында 2003 елның 06 октябрендәге 131 – ФЗ номерлы Федераль законны үтәү йөзеннән, әйләнә-тирә мохитне саклау, халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге, Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актлары һәм муниципаль норматив хокукый актлар нигезендә эшләнде.

1.2. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Арча шәһәре муниципаль берәмлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләре (алга таба-кагыйдәләр), Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Арча шәһәре муниципаль берәмлеге территорияләрен карап тоту һәм җыештыру буенча тәртипне һәм таләпләрне билгели (алга таба-кагыйдәләр) - муниципаль берәмлек), шул исәптән ел сезоннары буенча, яшел үсентеләрне, кече архитектура формаларын, стационар булмаган сәүдә объектларын, стационар булмаган хезмәт күрсәтү объектларын, төзекләндерү элементларын тоту тәртибен, биналарның фасадларын ремонтлау һәм буяу эшләрен башкару тәртибен, каты көнкүреш калдыкларын җыю һәм чыгару тәртибен, юлларны эксплуатацияләү, территорияне яктырту, җирләү һәм күмү урыннарын карап тору, һәркем файдалана алырлык юллар билгели. территориянең бәйрәмчә бизәлеше, чисталыкны, тәртипне, югары эстетик сыйфатларны һәм яшәү мохитенең уңайлылыгын тәэмин итү максатыннан чыгып, шулай ук әлеге кагыйдәләрне бозган өчен дә җаваплылык карала.

1.3. Әлеге кагыйдәләр муниципаль берәмлекнең бөтен территориясендә гамәлдә, муниципаль берәмлек территориясендә урнашкан биналарны, корылмаларны, биналарны һәм корылмаларны кулланучылар яки җир хуҗалары, төзүчеләр, милекчеләр, хуҗалар һәм арендаторлар булган барлык юридик, физик һәм вазыйфаи затлар тарафыннан үтәлергә тиеш. Муниципаль берәмлекнең бөтен территориясе һәм анда урнашкан биналар (торак йортларны да кертеп), корылмалар, инженерлык коммуникацияләре һәм корылмалар (алга таба - биналар, корылмалар) төзекләндерелергә тиеш.

1.4. Территорияләрне төзекләндерү элементларын проектлаштыру һәм урнаштыру шәһәр төзелеше һәм җир законнары, махсус нормалар һәм кагыйдәләр, дәүләт стандартлары, муниципаль хокукый актлар, билгеләнгән тәртиптә расланган проект документлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

1.5. Әлеге кагыйдәләр шәһәр территориясендә көнкүреш һәм сәнагать калдыкларын җыю, чыгару, ташу, утильләштерү һәм эшкәртүне оештыру буенча мөнәсәбәтләрне җайга салмый.

1.6. Физик һәм юридик затлар, вазыйфаи затлар әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән шәһәр территориясен төзекләндерү таләпләрен үтәүне тәэмин итәргә тиеш.

1.7. Әлеге кагыйдәләрне бозу административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә җаваплылыкка тартыла (федераль законнарда һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларында каралган нормалары һәм кагыйдәләре нигезләмәләреннән тыш).

2. Әлеге кагыйдәләр оештыру-хокукый формасына бәйсез рәвештә барлык физик һәм юридик затлар тарафыннан үтәлергә тиеш.

3. Әлеге кагыйдәләр җирлек территориясендә гамәлгә ашырыла һәм түбәндәге таләпләрне билгели:

- биналарны (торак йортларны да кертеп), корылмаларны һәм җир кишәрлекләрен тышкы кыяфәтен тиешенчә карап тоту;
- төзекләндерү эшләренең башкарылу ешлыгы;
- биналарны һәм корылмаларны төзекләндерүдә милекчеләренең катнашу тәртибен билгеләү;
-җирлек территориясен төзекләндерүне оештыру (урамнарны яктырту, территорияне яшелләндерү, урам исемнәре һәм йортлар номерлары булган күрсәткечләр кую, кече архитектура формалары урнаштыру һәм карап тоту).
4. Территорияләрне төзекләндерү элементларын проектлау һәм урнаштыру билгеләнгән тәртиптә расланган проект документлары нигезендә шәһәр төзелеше һәм җир законнары, махсус нормалар һәм кагыйдәләр, дәүләт стандартлары, җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре буенча гамәлгә ашырыла.
5. Әлеге кагыйдәләр җирлек территориясендә көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын җыю, чыгару, ташу, юк итү һәм эшкәртү буенча мөнәсәбәтләрне җайга салмый.

Төп төшенчәләр.

6. Әлеге кагыйдәләрне гамәлгә ашыру максатларында түбәндәге төшенчәләр кулланыла:
җирле әһәмияттәге автомобиль юлы-транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән һәм автомобиль юлына бүлеп бирелгән полоса чикләрендә һәм аларда урнашкан җир кишәрлекләрен яисә конструктив элементлар (юл полотносы, юл өслеге һ.б.) һәм аның технологик өлеше булган юл корылмалары, саклагыч юл корылмалары, ясалма юл корылмалары, җитештерү объектлары, автомобиль юлларын төзекләндерү элементларын үз эченә алган транспорт инфраструктурасы объекты;
арборицидлар-чүп үләннәренә каршы кулланыла торган химик матдәләр;
фасадның архитектура үзенчәлекләре – фасадның шәһәр төзелеше мохитенең конструктив һәм эстетик сыйфатларында күренә торган бинаны характерлый торган үзенчәлекләр (стиль һәм композиция бөтенлеге, ритмы, үлчәме һәм тәңгәллеге, күрмә кабул итү, ачыклык һәм ябыклык балансын чагылдыручы үзенчәлекле характеристикалар);
фонсыз конструкцияләр- аерым хәрефләрдән, билгеләмәләрдән, билгеләрдән, декоратив элементлардан торган тышкы мәгълүмат чараларын эшләү ысулы;
хуҗасыз транспорт чарасы-милекчесе булган яки милекчесе билгеле булмаган транспорт чарасы яисә, әгәр законнар белән башкасы каралмаган булса, милекче аннан баш тарту очрагы;
территорияне төзекләндерү - муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре белән билгеләнгән чаралар комплексын тормышка ашыру эшчәнлеге, гражданнарның яшәү шартларын тәэмин итүгә һәм яхшыртуга, муниципаль берәмлек территориясенең санитар һәм эстетик торышын тәэмин итүгә һәм яхшыртуга юнәлдерелгән, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләрне, җир кишәрлекләрен, биналарны, корылмаларны, якын-тирә территорияне карап тотуга юнәлтелгән эшчәнлек;
Сосновский балтырганы - зур булып үсүчән үсемлек, балтырганнар семьялыгы, зонтиклылар төренә керә. Үсемлек озак төзәлми торган көчле пешерү сәләтенә ия;
ташланган транспорт чарасы –ишекләре булмау яки ябылмау, тәрәзәләре булмау һ.б аркасында чит затларның керү мөмкинлеге булган, көпчәкләре яраксызга әйләнгән, башка конструктив детальләр яки башкалар булмаган, гомуми файдалану урыннарында (йорт яны территорияләрендә) территорияне җыештыру, махсус транспорт һәм чүп җыю машиналарын подъездларга һәм чүп контейнерларына бару юлында комачаулык тудыра торган, милекче тарафыннан алты ай һәм аннан да күбрәк вакытка калдырылган транспорт чарасы;
бункер -зур габаритлы калдыкларны туплау өчен билгеләнгән чүп җыйгыч;
вертикаль яшелләндерү- бер урында үсә торган яшел үсентеләрне урнаштыру өчен балкон, лоджия, галерея, терәк стеналар, биналарның һәм корылмаларның алгы өслекләрен куллану;
витрина-фасадның бер өлешен алып торучы тоташ пыяла рәвешендәге өслек (тәрәзә, витраж);
төзелешнең тышкы архитектурасы - җирлекнең тышкы кыяфәтен формалаштыра торган биналарның һәм территорияләрнең фасадларының архитектура-сәнгать һәм шәһәр төзелеше үзенчәлекләре;

тышкы яктырту ысулы- мәгълүмати конструкциянең мәгълүматын аңа ерактан юнәлдерелгән ут белән яктырту ысулы;

квартал эчендәге (җирле) юл-магистраль урамнардан торак йортлар төркемнәренә һәм кварталның башка урыннарына транспорт һәм җәяүлеләр хәрәкәте өчен билгеләнгән автомобиль юлы;

төзекләндерүне торгызу-юлның бөтен киңлегенә ясалма капламны, тротуарны сыйфатлы торгызуны, бордюр ташын кире урнаштыруны, туфракның уңдырышлы катламын торгызуны, газон үләннәрен һәм яшел үсентеләрне яңадан утыртуны, реклама конструкцияләрен һәм төзекләндерүнең башка элементларын торгызуны үз эченә алган эшләр комплексы;

газон – махсус сайланган үләннәрдән торган, парк һәм ландшафт композициясенә фон яисә мөстәкыйль элемент булып торучы үлән катламы;

гербицидлар-үсемлекләрне юк итү өчен кулланыла торган химик матдәләр;

килүчеләр өчен машина туктау урыны-торак зоналарга килүчеләргә җиңел автомобильләр кую өчен билгеләнгән ачык мәйданчык;

балалар мәйданчыгы- балалар уеннары өчен билгеләнгән объектлар (таулар, карусельләр, таган, комлыклар һәм (яки) башка шундый объектлар урнашкан җир кишәрлеге);

ишегалды территориясе-бер яки берничә күпфатирлы йорт янындагы һәм анда яшәүче затларның һәм җәмәгать биналарының гомуми кулланыштагы һәм аларның эшләвен тәэмин итә торган территория. Күпфатирлы йортларның ишегалды территориясендә балалар мәйданчыклары, ял итү урыннары, кер элү урыннары, автомобильләр парковкалары, яшел зоналар һәм башка иҗтимагый файдаланудагы объектлар урнаштырыла;

мәгълүмат тапшыруның динамик ысулы- мәгълүматны мәгълүмат белән алмашуны күздә тоткан электрон тапшыргычлар һәм табло ярдәмендә тапшыру ысулы;

ишегалды корылмалары-җир кишәрлегендә вакытлыча урнашкан ярдәмче корылмалар (кар базлары, күгәрчен оялары, сарайлар);

йорт-ишегалды корылмалары булган шәхси торак йорт һәм әлеге йорт урнашкан җир;

йорт билгеләре - аншлаг (урам, мәйдан, проспект исеме күрсәткече), йорт номеры (йорт һәм корпус номеры күрсәткече), подъезд һәм фатирлар номеры күрсәткече, объектның инвалидлар өчен булуы символы, флаглар, истәлекле такталар, полигонометрик билге, янгын гидранты күрсәткече, грунт геодезик билгеләре күрсәткече, магистраль камералары һәм суүткәргеч челтәр кое күрсәткечләре, канализация күрсәткече, җир асты газүткәргеч корылмалары күрсәткече);

сыек көнкүреш калдыклары-халыкның тормыш эшчәнлеге нәтиҗәсендә барлыкка килә торган хуҗалык-көнкүреш сулары, үзәкләштерелгән су бүлү системасына тоташтырылмаган (технологик яктан тоташтырылмаган) корылмаларга һәм ташландык суларны җыю һәм туплау өчен билгеләнгән җайланмалар;

бина-капиталь төзелеш объекты, ул автоном рәвештә төзелергә, төзекләндерелергә һәм кулланылырга мөмкин булган бердәм күләмле төзелеш системасын тәшкил итә (төзелешкә бер рөхсәт нигезендә төзелгән);

яшел утыртмалар-билгеле бер территориядә агач-куак һәм үләннәр үскән урын;

җир кишәрлеге - чикләре федераль законнар нигезендә билгеләнгән җир өслегенең бер өлеше;

җир эшләре-җирне чыгару, грунт җәю, территориянең грунт катламын бозу яисә юлларны һәм тротуарларны яңарту (җәю) белән бәйле эшләр;

эшчәнлек алып бару зонасы- төзелеш, инженерлык коммуникацияләрен урнаштыру, капиталь һәм башка ремонт эшләре рөхсәт ителгән киртәләнгән территория. Башка эш (авария хәлендәгеләрдән тыш) башкару, җиһазлар, материаллар, калдыклар, техник инвентарьлар урнаштыру тыела;

инженерлык коммуникацияләре-инженерлык-техник тәэмин итү челтәрләре: суүткәргеч, канализация, җылылык, торба үткәргечләр, электр тапшыру линияләре, элемтә һәм башка инженерлык корылмалары, Арча шәһәре территориясендә булганнары яисә сузыла торган башка инженерлык корылмалары;

җирлекнең тарихи территорияләре- Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре), аларга карата тышкы мәгълүмат урнаштыру чараларының урнаштыруга рөхсәт ителгән һәм рөхсәт ителмәгән төрләре, шул исәптән мондый

конструкцияләргә карата таләпләр, аларны саклау һәм куллану турында Россия Федерациясе законнары нигезендә билгеләнгән XI гасыр башыннан 1959 елга кадәрге чорда үзләштерелгән махсус авыл җирлеге территорияләре. Җирлекнең тарихи территорияләренең гомуми чикләре Башкарма комитетның муниципаль хокукый актлары белән раслана;

контейнер -каты коммуналь калдыкларны (зур габаритлы калдыклардан тыш) тутыру өчен билгеләнгән чүп җыйгыч савыт;

контейнер мәйданчыгы-каты коммуналь калдыкларны җыю урыны (мәйданчыгы), әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә Россия Федерациясе законнары һәм халыкның санитар-эпидемиологик иминлеген тәэмин итү өлкәсендә Россия Федерациясе законнары таләпләре нигезендә төзелгән һәм контейнерлар һәм бункерлар урнаштыру өчен билгеләнгән урын;

компенсацияле яшелләндерү-юк ителгән яки зыян күргән агачлар урынына яшел үсентеләрне яңадан утырту;

түбәдәге яшеллек- бина һәм корылмаларның түбәләрен архитектура-ландшафт объектлары (газоннар, чәчәк түтәлләре, бакчалар, агачлар һәм куаклар белән мәйданчыклар һәм башкалар) төзү өчен куллану;

яңгыр канализациясе - өске (яңгыр, кар), су сибү һәм дренаж суларын агызу өчен билгеләнгән инженерлык корылмалары (су агу урыннары, су җыйгычлар һәм торбалар) белән бәйле технологик комплекс;

кече архитектура формалары – (алга таба –КАФ) монументаль-декоратив бизәү элементлары, мобиль һәм вертикаль яшелләндерү җайланмалары (беседкалар, аркалар, бакча-парк скульптурасы, вазоннар, чәчәк түтәлләре, шпалерлар), су корылмалары (фонтаннар, бюветлар, декоратив сулыклар), муниципаль мебель (ял итү өчен эскәмияләр, җәмәгать урыннары, рекреацияләр һәм ишегаллары территорияләрендә урнаштырылган эскәмияләр, өстәл уеннары өчен өстәлләр, сезонлы кафеда; бакча һәм урам җиһазлары), коммуналь-көнкүреш һәм техник җиһазлар (көнкүреш чүп-чары җыю өчен контейнерлар, урналар, почта тартмалары, инженерлык җиһазлары элементлары) һ.б.;

җемелди торган яктылык - яктылык агымы характеристикаларын үзгәртүне тәэмин итә торган яктылык-динамик эффект (төс, яктылык, җемелдәү эзлеклелеге һ.б.);

чүп - чар- контейнер мәйданчыгында яки теләсә кайсы башка территориядә 1 куб. м дан артмаган күләмдә җыелган каты көнкүреш калдыклары һәм зур габаритлы чүп-чар;

тышкы яктырту объектлары (яктырту җиһазлары) - урамнарда, скверларда, паркларда урнаштырыла ала торган яктырту приборлары (яктырткычлар, прожекторлар), мондый яктырту өчен махсус билгеләнгән баганаларда, биналарның стеналарында, корылмаларның түшәмнәрендә, металл, тимер-бетон һәм башка биналарның конструкцияләрендә, корылмаларында һәм җәмәгать кулланылышының башка урыннарында урнаштырыла ала;

төзелешнең тышкы архитектура кыяфәтен бозу- җирлек төзелешенең тышкы архитектурасын саклау кирәклеген исәпкә алган, урнаштыруга рөхсәт ителгән һәм рөхсәт ителмәгән, шул исәптән әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән, тышкы мәгълүмат урнаштыру конструкцияләренең тышкы кыяфәтенә яки урнашу урынына карата таләпләрне үтәмәү;

рөхсәтсез чүплек- 50 кв. метрдан артык мәйданда һәм 30 куб. метрдан артык күләмдә рөхсәтсез тупланган каты көнкүреш калдыклары, эре габаритлы яисә төзелеш калдыклары, юридик яки физик затлар эшчәнлеге барышында барлыкка килгән башка чүп-чар ташланган урын;

стационар булмаган сәүдә объекты- җир кишәрлегенә ныклы бәйләнмәгән, вакытлыча (шул исәптән күчмә) куелган, инженер-техник тәэмин итү челтәрләренә тоташмаган сәүдә ноктасы;

төзекләндерү объектлары-җирдә ясалма капламалар (асфальт-бетон, бетон катламы), иҗтимагый-эшлекле, торак һәм рекреацион зоналарда җир өслегенең башка өлешләре, биналар һәм корылмалар булмаган мәйданнар, урамнар, юллар, велосипед юллары, ишегалды эчендәге урын, балалар, спорт һәм спорт-уен мәйданчыклары, хуҗалык мәйданчыклары; җирле әһәмияттәге автомобиль юллары; махсус саклана торган табигать объектлары һәм тарихи-мәдәни әһәмияттәге җирләр, зиратларны төзекләндерү элементлары сыйфатында карала торган яшел үсентеләр (агачлар, куаклар, газон һ. б.); тышкы яктырту һәм архитектура-сәнгать яктырткычларын урнаштыру; коймалар, капкалар, балалар, спорт һәм спорт-уен мәйданчыклары объектлары; бәйрәм үткәрү һәм башка бизәлеш

предметлары; территорияне санитар яктан тәртиптә тоту өчен билгеләнгән урыннар, җиһазлар һәм корылмалар, шул исәптән чүп-чар җыю һәм чыгару өчен җиһазлар һәм корылмалар; җитештерү зоналарын һәм аерым җитештерү объектларын төзекләндерү объектлары сыйфатында карала торган объектлар, инженерлык инфраструктурасы зоналары, махсус билгеләнештәге зоналар, шулай ук тиешле санитар-сак зоналары; аерым торак биналарның, җитештерү һәм инженерлык корылмаларының тышкы кыяфәте; субъектларның гамәлләре законнарда билгеләнгән төзекләндерү кагыйдәләре һәм нормалары белән җайга салына торган башка объектлар;

стационар булмаган объектларны, ясалма төзекләндерү объектларын урнаштыру, юллар төзү һәм ремонтлау, биналар, корылмалар, яшелләндерү буенча чаралар, инженерлык коммуникацияләрен төзү, үзгәртеп кору һәм ремонтлау белән бәйле җир эшләре алып бару буенча мәҗбүри таләпләр - билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелгән рөхсәт һәм проект документлары, махсус оешмалар белән килешүләр һәм куркынычсызлыкны тәэмин итү, санитар нормаларны үтәү һәм дәүләт һәм муниципаль стандартлар нигезендә муниципаль берәмлек территориясенең эстетик торышын саклау буенча чаралар комплексын үтәү;

яшелләндерү-шәһәр тирәлеген үсемлек компонентларыннан актив файдалану юлы белән төзекләндерү һәм ландшафт оешмасы, шулай ук инженерлык төрләре буенча эшләр (вертикаль планлаштыру, терраса төзү һәм башкалар) һәм агачлар, шул исәптән эре агачлар, куаклар утырту юлы белән яшелләндерелгән территорияләрне төзекләндерү, газоннар, чәчәк түтәлләре, альпинарийлар һәм рокарийлар булдыру, махсуслаштырылган бакчалар һәм һ.б. белән бәйле комплекслы эшчәнлек;

гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр-төрле ял итү формалары өчен билгеләнгән урыннар (урман парклары, бакчалары, скверлар, бульварлар, шәһәр урманнары);

чикле файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр-дәвалау, балалар укыту һәм фәнни учреждениеләр, сәнәгать предприятиеләре, спорт комплекслары, торак кварталлар;

махсус билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләр -санитар зоналар, су саклау зоналары, зиратларны яшелләндерү, питомниклардагы үсентеләр;

ордер -җир һәм төзелеш эшләрен башкаруга хокук бирүче документ;

аеруча саклаулы табигать территорияләре - җирле үзидарә органнары карарлары белән тулысынча яки өлешчә хуҗалык куллануыннан алынган һәм алар өчен махсус саклау режимы билгеләнгән табигый комплекслар һәм объектлар урнашкан аерым табигатьне саклау, фәнни, мәдәни, эстетик, рекреацион һәм сәламәтләндерү әһәмияткә ия булган объектлар урнашкан җир участоклары, су өслеге һәм һава;

җәмәгать транспортын көтү тукталышы-җәмәгать транспорты тукталышлары, пассажирларны утырту һәм төшерү зонасы һәм җәмәгать транспорты пассажирларын көтү зонасы булган махсус җиһазландырылган мәйданчык;

пыяла фасад- фасадның бөтен яссылыгын яки аның шактый өлеше пыяладан эшләнгән фасад;

ачык яктырту ысулы - мәгълүмати конструкцияләрне каршылыкларсыз яктырту ысулы;

пандус- аз хәрәкәтләнүче төркемнәр һәм сәламәтлеге чикләнгән гражданнар өчен төрле объектларга керергә мөмкинлек бирә торган баскыч;

җирлекнең панорамасы-ачык мәйданнардан (яр буе, мәйдан, су объектлары акваториясе, төрле күзәтү мәйданчыклары) күренә торган, җирлекне тасвирлый торган территория (фрагмент);

парковка (автомобиль кую урыны) - автомобиль юлының бер өлеше һәм (яисә) юлның йөрү өлешенә һәм (яисә) тротуарларга, юл кырыйларына, эстакада яки күпернең бер өлеше яисә урам-юл челтәренең башка объектларына һәм транспорт чараларын түләүле нигездә кую өчен махсус билгеләнгән һәм җиһазландырылган урын;

бинаның алгы ягын (фасадын) буяу паспорты-бердәм архитектура һәм төс чишелешен билгеләүче һәм аерым торучы бинаның фасадын тышкы бизәүгә таләпләрне билгеләүче килешенгән һәм билгеләнгән тәртиптә расланган документ;

җирлек урамнарының перспективасы- әйләнә-тирәлекнең бер өлешен (фрагментын) урамнарның һәм ал якның композиция, стиль һәм сәнгать характеристикалары белән бергә күрмә кабул итү;

җәяүлеләр зоналары-ял итү һәм мәдәни- көнкүреш, күчмә хәрәкәтләнү максатларыннан төзелгән һәм билгеле бер сыйфатларга: тизйөрешле җир асты һәм җир өсте җәмәгать транспорты тукталышлары, бик күп хезмәт күрсәтү объектлары, тарих һәм мәдәният һәйкәлләр, рекреацияләр һ. б. булу, җәяүлеләр агымы зур булган җәяүлеләр йөри торган шәһәр территориясе участоклары. Җәяүлеләр зоналары эспланадаларда, җәяүлеләр урамнарында, торак пункт мәйданының җәяүле өлешләрендә булырга мөмкин;

җәяүлеләр коммуникациясе-тротуарлар, аллеялар, юллар, җәяүлеләр йөрешен тәэмин итә торган сукмаклар. Җәяүлеләр коммуникацияләре муниципаль берәмлек территориясендә җәяүлеләр өчен элемтә һәм хәрәкәт итүне тәэмин итә. Торак пункт территориясендә җәяүлеләр коммуникацияләрен урнаштырганда, транспорт коммуникацияләре белән кисешүнең минималь күләмен, җәяүлеләр коммуникацияләре системасының өзлексез эшләвен, инвалидлар һәм халыкның аз хәрәкәтләнүчән төркемнәре өчен уңайлыклар булдыруны тәэмин итәргә кирәк;

автостоянка мәйданчыгы-җиңел автомобильләр һәм башка мототранспорт чаралары (мотоцикллар, мотороллер, мотоколяскалар, мопед, скутерлар) саклау өчен билгеләнгән махсус ачык мәйданчык;

хайваннарны урамда йөртү һәм өйрәтү мәйданчыгы-йорт хайваннарын урамда йөртү һәм өйрәтү өчен билгеләнгән территориянең аерым өлеше;

яшел үсентеләргә зыян китерү- яшел үсентеләрнең җир өсте өлешенә һәм тамыр системасына механик, химик һәм башка зыян китерү, шул исәптән яшел үсентеләрне яки туфракны зарарлы матдәләр белән пычрату;

су басу - атмосфера явым-төшемнәре, кар эрү, елгаларда, сусаклагычларда су арту нәтиҗәсендә грунт суларының артуы, инженерлык системаларыннан һәм коммуникацияләрдән су агу яки юлларда асфальт-бетон катламын, тротуарларны сыйфатсыз урнаштыру нәтиҗәсендә юлларны, транспорт тоннельләрен, территорияләрнең бер өлешен су басу. 2 кв. метрдан артык мәйданлы территориия 3 см тирәнлектә су астында калса, ул территорияне су баскан дип санала.

җирлек территориясе-муниципаль берәмлек чикләрендәге территория;

йорт яны территориясе-шәхси йорт яки күпфатирлы йортка технологик һәм функциональ яктан турыдан-туры бәйләнгән территория;

якын-тирә территория- чикләре Россия Федерациясе субъекты законы белән билгеләнгән тәртиптә муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре белән билгеләнгән бина, корылма, җир кишәрлеге янындагы гомуми файдаланудагы территория;

хайваннар һәм кош-корт - берничә тапкыр яки даими куллану өчен азык-төлек (сөт, йон, йомырка һәм башкалар) алу өчен асрала торган хайваннар һәм кош-корт;

төзекләндерү проекты-текст һәм график формадагы материалларны үз эченә алган, территорияне һәм башка объектларны төзекләндерү буенча проект чишелешләрен билгели торган документлар;

тышкы мәгълүмат чараларын урнаштыру проекты (паспорт)-төзекләндерү элементының тышкы кыяфәтен һәм урнашу урынын билгели торган муниципаль хокукый акт белән расланган, тышкы мәгълүмат чараларын билгели торган һәм аны идентификацияләү өчен кирәкле башка белешмәләрне үз эченә алган билгеле бер формадагы документ;

территорияне санитар чистарту-билгеле бер территориядән каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны җыю, чыгару һәм утильләштерү (зарарсызландыру);

яктырткыч тартмасы- конструкциясе бердәм күләмдә яки эчке яктырткычлы берничә күләмле элементтан гыйбарәт тышкы мәгълүмат чарасын ясау ысулы;

авыл хуҗалыгы хайваннары - терлекчелек һәм башка авыл хуҗалыгы продукциясе җитештерү өчен асрала торган хайваннар, кыйммәтле мехлы хайваннар, куяннар, умарта кортлары һәм башкалар;

төзекләндерү объектының эчтәлеге-чисталыкны тәэмин итү, төзекләндерү объектларының, аларның аерым элементларының техник, физик, санитар һәм эстетик халәтен тиешле дәрәҗәдә тоту;

территорияләрне карап тоту-биналар, корылмалар, кече архитектура формалары, коймалар, төзелеш мәйданчыклары, яшел үсентеләр, җир кишәрлегендә урнашкан транспорт

инфраструктурасы объектларын үз вакытында ремонтлау һәм карап тоту белән бәйле чаралар комплексы;

квартал эчендәге юлларны һәм башка юл инфраструктурасын карап тоту- ел буе юллар, тротуарлар, юл чите, квартал эчендә һәм юл хуҗалыгының башка элементлары буенча автомобильләрнең һәм җәяүлеләрнең тоткарлыксыз хәрәкәтен тәэмин итү өчен аларны тиешле тәртиптә һәм чисталыкта тоту буенча чаралар комплексы;

җирле әһәмияттәге юлларны карап тоту-юл, юл корылмаларының, юлларны комплекслы төзекләндерү элементларының транспорт-эксплуатацион торышына ярдәм итүче эшләр комплексы;

юлларны, квартал эчендәге юлларны һәм башка юл инфраструктурасын карап тоту-аларны тиешле тәртиптә һәм чисталыкта тоту, автомобильләр һәм җәяүлеләр юлы, тротуарлар, юллар, урамнар, квартал эчендәге юллар һәм юл хуҗалыгының башка элементларының тоткарлыксыз эшен тәэмин итү буенча чаралар комплексы;

яңгыр коеларын (яңгыр канализациясен), җир асты коммуникацияләре коеларын (корылмаларын) карап тоту- яңгыр сулары канализациясенең һәм җир асты инфраструктурасының башка элементларын гамәлдәге дәүләт һәм муниципаль стандартлар таләпләренә туры китереп куллану буенча чаралар комплексы;

махсуслаштырылган автостоянка- хуҗасыз транспорт чараларын саклау өчен билгеләнгән һәм махсус җиһазландырылган мәйданчык;

махсус оешмалар - муниципаль контрактлар нигезендә муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү өлкәсендә эшчәнлекнең махсус төрләрен гамәлгә ашыручы, шул исәптән транспорт чараларын махсуслаштырылган машина кую урынына күчерүне гамәлгә ашыручы оештыру-хокукый формадагы юридик затлар;

транспорт чараларын урнаштыру өчен махсус билгеләнгән урыннар-закон нигезендә оештырылган автомобиль стоянкалары, гаражлар, ремонт остаханәләре һәм башка бина лар, техника саклау (хезмәт күрсәтү) өчен билгеләнгән бина лар; Россия Федерациясе Министрлар Советы - Россия Федерациясе Хөкүмәтенең "Юл хәрәкәте кагыйдәләре турында" 1993 елның 23 октябрендәге 1090 номерлы карары белән расланган Россия Федерациясе Юл хәрәкәте кагыйдәләре нигезендә билгеләнгән парковкалар (парковка урыннары);

спорт мәйданчыгы- физик культура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен билгеләнгән объектлар (баскетбол щитлары, бруслар, гимнастик стена, турниклар һәм (яки) башка шундый объектлар урнашкан территория);

тышкы мәгълүматны урнаштыру чарасы (элмәтакта) - оешма урнашкан урында һәм (яки) эшчәнлеген башкарган урында, биналарны мәгълүмати рәсмиләштерү максатыннан кулланучыларга "Кулланучылар хокукларын яклау турында" Федераль законның 9 статьясы нигезендә мәҗбүри булган мәгълүматны җиткерү өчен, оешманың фирма атамасы (исеме), аның урнашу урыны (адресы) һәм эш режимы турында мәгълүмат күрсәтелгән реклама максатында булмаган мәгълүмати конструкция, территорияне төзекләндерү элементы. "Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары" һәм "тышкы мәгълүмат чарасы" төшенчәләре тәңгәл;

төзелеш мәйданчыгы-яңа (шул исәптән төзелеп бетмәгән төзелеш объектлары), шулай ук реконструкция, техник яктан яңадан коралландыру һәм (яки) ремонт ясау, гамәлдәге күчемсез милек объектларын сүтү, шулай ук корылмаларны төзү һәм (яки) монтажлау, ремонтлау, реконструкцияләү һәм (яки) техник яктан яңадан җиһазландыру урыны;

суперграфика - фасадларның архитектур-сәнгати бизәлешен визуаль кабул итүне көчәйтә торган кабул итү алымнарының берсе (рәсем, орнамент, барельеф, мозаика);

тактиль катлам-өслек катламының фактурасы сизелерлек үзгәргән катлам;

каты коммуналь калдыклар-физик затлар тарафыннан яшәеш процессында торак урыннарда барлыкка килә торган калдыклар, шулай ук физик затлар тарафыннан шәхси һәм көнкүреш ихтыяҗларын канәгатьләндерү максатларында кулланылышы вакытында үзләренең куллану үзенчәлекләрен югалткан товарлар. Каты коммуналь калдыкларга шулай ук юридик затлар, шәхси эшмәкәрләр эшчәнлеге процессында барлыкка килә торган калдыклар да керә;

гомуми файдаланудагы территорияләр – барлык кешеләр тоткарлыксыз файдалана торган территорияләр (мәйданнар, урамнар, йөрү юллары, яр буйлары, гомуми файдаланудагы су объектларының яр буе полосалары, скверлар, бульварлар);
махсус әһәмияте булган җирлек территорияләре- җирлектәге төзелешнең тышкы архитектура кыяфәтен саклау максатыннан әлеге Кагыйдәләр белән тышкы мәгълүматны урнаштыруга рөхсәт ителгән һәм рөхсәт ителмәгән урнаштыру чараларының төрләре һәм төркемнәре, шул исәптән мондый конструкцияләргә карата таләпләр билгеләнгән, аерым статуска һәм (яки) югары мәдәни-рекреацион һәм социаль кыйммәткә ия булган җирлек территориясе өлеше;
транспорт чарасы-юл буйлап кешеләрне, йөкләрне һәм җайланмаларны ташу өчен билгеләнгән җайланма (тагылмалар, ярымприцеплар һәм транспорт чарасы белән хәрәкәт итү өчен кирәкле башка җайланмалар);
күрсәткечләр- биналарның алгы ягына урнаштырылган урам исемнәре, йортлар, подъезд һәм фатир номерлары, янгын гидранты, грунт геодезик билгеләре, магистраль камералары һәм сүүткәргеч челтәр коелары, шәһәр канализациясе, җир асты газүткәргеч корылмалары, полигонометрик билге, инвалидлар өчен объектның үтемлелеген күрсәтүче билгеләр;
- туризм объектлары, мәгариф объектлары, дәүләт һәм муниципаль учреждениеләр турында гомумиләштерелгән мәгълүмат булган күрсәткечләр;
урамнар һәм җирлектәге юллар-җирлек тирәлеге эстетикасына югары таләпләр куела торган гомуми файдаланудагы территорияләр;
вәкаләтле органнар-үз вәкаләтләре кысаларында җирлек территориясен төзекләндерү эшен оештыру, координацияләү һәм тикшереп тору эшен башкаручы муниципаль берәмлекнең функциональ һәм территориаль органнары;
урна -чүп җыю өчен 0,2 кубометрдан 0,5 кубометрга кадәр күләмдәге махсус савыт (чиләк, тартма һәм башка шундый савытлардан тыш);
фасад -бинаның тышкы ягы (төп, ян, ишегалды). Бинаның төп фасады иң күренеп торган өлеше, кагыйдә буларак, үзәк һәм/яки башка әһәмияттәге урамнарны күрүгә юнәлдерелгән;
фонлы конструкцияләр- тышкы мәгълүмат чараларында хәрефләрне, билгеләмәләр һәм декоратив элементларны фонлы өслектә урнаштырып эшләү ысулы;
фриз -фасадның яки козырекның горизонталь декоратив элементы;
фронтон-бинаның соңгы каттагы тәрәзәләренең өстеннән фасадның иң өстенә кадәрге өлеше;
хуҗалык мәйданчыклары-йорт яны территориясендә хуҗалык өчен билгеләнгән мәйданчык, келәмнәрне һәм йорт кирәк-яракларын чистарту, чүп җыю өчен махсус җиһазландырылган урын;
төзекләндерү элементлары-декоратив, техник, планлаштыру, конструктив җайланмалар, яшелләндерү элементлары, җиһазларның һәм бизәлешнең төрле төрләре, шул исәптән биналарның фасадлары, корылмалар, кече архитектура формалары, стандарт булмаган корылмалар, мәгълүмат щитлары һәм территорияне төзекләндерүнең состав өлеше буларак кулланыла торган күрсәткечләр;
төзекләндерү объектлары элементлары-төзекләндерү объектларының тышкы күренешен билгели торган конструктив һәм функциональ өлешләре, төзекләндерү объектларын күрә кабул итүне тәэмин итә торган, шулай ук аларның функциональ билгеләнеше нигезендә төзекләндерү объектларын куллану (файдалану);
яшелләндерү элементлары-сәнәгать һәм торак төзелеше, иҗтимагый-административ үзәкләрдә, шулай ук урамнарда һәм магистральләрдә яшелләндерү өчен билгеләнгән территорияләр;
өслек элементлары – борт ташларының төрле төрләре, пандуслар, баскычлар.

II. Территорияләрне төзекләндерүгә, карап тотуга һәм җыештыруга гомуми таләпләр

7. Төзекләндерү, карап тоту һәм җыештыру җирлек территориясе һәм анда урнашкан барлык биналарга (шул исәптән торак йортлар) һәм корылмаларга (алга таба - биналар, корылмалар) кагыла.

8. Гомуми файдаланудагы территорияләрне, шул исәптән урамнар, юллар, җирле әһәмияттәге автомобиль юллары, яр буе, скверлар, пляжлар, башка объектларны, җир кишәрлекләрен карап тотуны һәм җыюны оештыруны вәкаләтле органнар үз вәкаләтләре чикләрендә гамәлгә ашыра.

9. Оештыру-хокукый рәвешләренә карамастан, физик һәм юридик затлар (алга таба - җир кишәрлекләре хокукына ия затлар) милек хокукында үз карамакларында булган җирләрне, шулай

ук гамәлдәге законнарда һәм әлеге Кагыйдәләрдә каралган таләпләр буенча биналар, корылмалар территорияләрне мөстәкыйль рәвештә яисә махсус оешмаларны үз акчалары хисабына җәлеп итү юлы белән карап тотуны һәм җыюны гамәлгә ашыралар.
Әгәр бина, корылма милек хокукында яки мәҗбүри хокукта булса, җыештырылырга тиешле территория милек хокукындагы өлешкә яки күчемсез милек объектындагы башка хокукка пропорциональ рәвештә билгеләнә.
Җир кишәрлеге территориясендә төрле затларга караган берничә бина, корылмалар булса, территорияне карап тоту һәм җыештыру чикләре якларның килешүе белән билгеләнә ала.
Килешү булмаганда, җыештырылырга тиешле территория барлык милекчеләр яки биналарның, корылмаларның хуҗалары (кулланучылары) арасында тигез өлешләрдә бүленә.
Физик яки юридик зат карамагында булган җир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, җир кишәрлеге факттагы чиге буенча җыештырылырга тиеш.
Әгәр бина, корылма милек яки берничә кешедә мәҗбүри хокукта булса, фасадны карап тоту яклар килешүе белән билгеләнә ала.
Килешү булмаганда, фасадны тоту милек хокукындагы өлешкә яки күчемсез милек объектына башка хокукка тәңгәл рәвештә башкарыла.
10. Җирле әһәмияттәге автомобиль юлларын, тротуарларны карап тоту һәм җыештыру, тәэминатчыны (подрядчы, башкаручыны) билгеләү нәтиҗәләре буенча әлеге эш төрләрен башкаруга муниципаль контрактлар төзегән махсуслаштырылган оешмалар тарафыннан гамәлгә ашырыла.
11. Күпфатирлы йортларның йорт яны территорияләрен карап тоту һәм җыештыру күпфатирлы йортлар белән идарә итүнең кайсы да булса бер ысулы буенча башкарыла: торак милекчеләре ширкәте яки торак кооперативы яки башка махсуслаштырылган кулланучылар кооперативы, күпфатирлы йортта гомуми милекне карап тоту һәм ремонтлау эшләрен башкаручы идарәче оешма (алга таба - идарәче оешмалар).
12. Шәхси торак йортларның территорияләрен карап тоту һәм җыештыру бу йортларның милекчеләре (яллаучылар) тарафыннан гамәлгә ашырыла.
13. Яшелләндерү һәм төзекләндерүне һәм карап тотуны түбәндәгеләр гамәлгә ашыра:
1) бирелгән җир кишәрлеге чикләрендә-җир кишәрлегенең милекчеләре яисә башка хокук ияләре;
2) гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә-тәэминатчыны (подрядчы, башкаручы) билгеләү нәтиҗәләре буенча әлеге эшләр башкаруга муниципаль контракт төзегән вәкаләтле орган яисә оешма);
3) чикләнгән файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр (предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләр) һәм махсус билгеләнештәге территорияләр (санитар зоналар, су саклау зоналары, зиратлар, питомниклар) чикләрендә-әлеге объектларның хуҗалары;
4) йорт яны территорияләре чикләрендә - күпфатирлы йортларда торак биналарның милекчеләре яки идарәче оешмалар;
5) җир өсте коммуникацияләренең, шул исәптән электр челтәрләре, яктырту челтәрләре, радиолинияләрнең сак зоналарында-әлеге коммуникацияләрнең хуҗалары;
6) җир асты коммуникацияләренең сак зоналарында (әгәр урнаштыру рөхсәт ителгән булса) - әлеге коммуникацияләрнең хуҗалары.
14. Урам һәм юллардан җир асты һәм өслек суларын җыю өчен билгеләнгән кюветларны, торбаларны, дренаж корылмаларын чистарту, яңгыр канализациясе коллекторларын һәм яңгыр коеларын чистарту аларны эксплуатацияләүче оешмалар тарафыннан башкарыла.
15. Җәмәгать бәдрәфләрен урнаштыру һәм карап тоту тәртибе гамәлдәге законнар, санитар кагыйдәләр һәм нормалар нигезендә билгеләнә. Аларның санитар һәм техник торышы өчен милекчеләре, хуҗалары, арендаторлар яки махсус оешмалар җаваплы.
16. Төзекләндерү эшләрен башкаруның вакыты, тиешле санитар һәм техник торышын тәэмин итүне исәпкә алып, эшләрнең заказчысы тарафыннан билгеләнә.
17. Җирлек территориясен карап тоту һәм җыештыру чикләре физик һәм юридик затлар тарафыннан бирелгән җир кишәрлеге чикләре нигезендә билгеләнә (әгәр җир кишәрлеге

билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән булса, асылда, җир кишәрлегенең килеп туган чиге буенча).
18. Вәкаләтле орган җирлек территориясен, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләрне, билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә карап тоту һәм җыештыру эшләренең үтәлешен контрольдә тота.

III. Биналар, корылмаларны һәм алар урнашкан җир кишәрлекләренең тышкы кыяфәтен, фасадлар һәм коймалар, юллар, шәхси торак йортлар, яңгыр канализациясе челтәрләре, яңгыр коесы, су агызу корылмалары, техник элемтә чаралары, тышкы яктырту объектлары, кече архитектура формалары, стационар булмаган объектлар, төзелеш эшләре, җирләү урыннары, автотранспорт чараларын озак вакытлы һәм кыска вакытлы саклау стоянкаларын карап тоту буенча таләпләр. Җирлек территориясен бәйрәмчә бизәү

Биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан җир кишәрлекләрен карап тоту буенча гомуми таләпләр

19. Биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан җир кишәрлекләрен карап тотуны милекчеләр яки башка хокук ияләре мөстәкыйль рәвештә я махсус оешмаларны үз акчалары хисабына җәлеп итү юлы белән гамәлгә ашыра.
20. Биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан җир кишәрлекләрен карап тоту түбәндәгеләрне үз эченә ала:
- биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту;
-җир кишәрлеген җыештыру һәм санитар-гигиеник чистарту;
- гражданнар, оешмалар һәм шәхси эшмәкәрләр эшчәнлеге нәтиҗәсендә барлыкка килгән җитештерү һәм куллану калдыкларын җыю һәм чыгарып ташлау;
-җир кишәрлегендә урнашкан яшеллекне һәм төзекләндерү элементларын карап тоту.
21. Бина фасадларында, корылмаларда күзгә күренеп торган кимчелекләр булырга тиеш түгел. Декоратив бизәкләү һәм инженерлык элементлары тиешле эстетик калыпта тотылырга тиеш.

Биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту

22. Биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту түбәндәгеләрне үз эченә ала:
- конструктив элементларны һәм фасадларны, шул исәптән керү ишекләрен һәм козырекларны, балкон һәм лоджия, кәрнизләр, канат һәм аерым баскычлар, витрина, декоратив детальләрне һәм башка конструктив элементларны үз вакытында ремонтлау;
- су торбаларының, су агызу корылмаларының төзек хәлдә булуын һәм карап тотуны тәэмин итү;
- ярыкларны ябу, ямау, ремонтлау;
- керү юлларын, отмосткаларны, цоколь тәрәзәләрен һәм подвалларга керү юлларын ремонтлау һәм вакытында җыештыру;
- фасадларны, аларның торышы һәм эксплуатацияләү шартларына карап, вакытында чистарту һәм юу;
- тәрәзәләрне һәм витриналар, элмәтакталарны һәм күрсәткечләрне вакытында юу;
- фасадларны язулардан, рәсемнәр, игъланнар, плакатлар һәм башка мәгълүмати-басма продукциядән, шулай ук граффитидан арындыру.
23. Биналар, корылмалар, торак булмаган биналар милекчеләренә, башка хокукка ия булучыларга һәм тиешле вазифалар йөкләнгән башка затларга түбәндәгеләр киңәш ителә:
- кирәк булган саен фасадларны чистарту һәм юу,
- тәрәзәләрнең эчке һәм тышкы өслекләрен, балкон һәм лоджия ишекләрен, подъездлардагы керү ишекләрен химик чаралар белән чистарту һәм юу;
- фасадның факттагы торышын исәпкә алып, агымдагы ремонт үткәрү, шул исәптән фасадны бояу;
- фасадның аерым элементларына (цоколь, керү юлы, баскычлар, керү ишекләре, капка, цоколь тәрәзәләре, балконнар һәм лоджияләр, су торбалары, тәрәзә култыклары һәм башка конструктив элементлар) ремонт ясау;
- фасадның чыгып торган конструкцияләренә җимерелү куркынычы янаган очракта, сак-кисәтү чаралары кую (коймалар, сеткалар урнаштыру, элементның җимерелә торган өлешен сүтү);
- кулланылышта булмаган тышкы мәгълүматны (элмәтакталарны) алып ташлау (арендалаучы яки субарендалаучы киткәндә һәм башка очракларда).

24. Фасадларны кулланганда рөхсәт ителми:
- биналарның һәм корылмаларның фасадлары өслегенә зыян китерү (пычрату): ярыклар булу, штукатурка коелган урыннар, кирпеч стеналарда җимерелгән урыннар, тимер-бетон конструкцияләр кубу һ.б.;
- панельләр арасында герметизация бозылу;
- фасад, биналар һәм корылмаларның цоколь өлешендәге штукатурка, буяу катламы бозылу, шул исәптән тәрәзә, керү юлларының төзек булмавы;
- биналарның һәм корылмаларның алгы яктан чыгып торган өлешләренә зыян килү (пычрану): балконнар, лоджия, эркерлар, тамбурлар, кәрнизләр һ.б.;
- балкон, лоджия, парапетлар җимерелү (булмау, пычрану);
- бинаның фасадында һәм (яки) түбәсендә элмәтакталардан, эш режимы турындагы табличклардан тыш, вәкаләтле орган белән килештерелгән паспортсыз тышкы мәгълүмат чаралары урнаштыру;
- афишалар, игъланнар, плакатлар һәм башка мәгълүмати-басма продукцияне фасадларга, тәрәзәләргә (шул исәптән тәрәзәнең эчке ягыннан), пыялалы ишекләргә (шул исәптән эчке яктан пыялаланган ишеккә) беркетү;
- милекчеләренең ризалыгыннан башка күпфатирлы йорт биналарның, корылмаларның фасадларына граффити төшерү.
25. Рөхсәт ителә:
- подъездларга кергәндә мәгълүмати стендлар урнаштыру;
- биналар түбәсендә антенналар һәм кабельләр урнаштыру.
Күрсәткеч билгеләр
26. Биналарның, корылмаларның фасадлары күрсәткеч билгеләр белән җиһазландырылырга тиеш.
27. Тарихи территорияләр чикләрендә урнашкан биналарда, корылмаларда урам исемнәре һәм номерларының күрсәткечләрендә, шулай ук фасадлары урамга һәм юлларга чыга торган биналарда мәгълүмат Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә урнаштырыла. Күрсәткечләр һәм номер билгеләре чиста һәм төзек хәлдә булырга тиеш. Аларның чисталыгы һәм төзеклеге өчен биналарны карап тотучы затлар җаваплы.
Керү юллары (узеллар)
28. Бина, корылмаларның керү юллары яктырту җиһазлары, козыреклар, баскычлар, инвалидлар һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен пандуслар, тотыну корылмалары белән җиһазландырылырга тиеш.
Пандус шумый торган, горизонталь канаулары булмаган материалдан эшләнергә тиеш. Киртәләре булмаган очракта, пандусның 75 мм биеклектәге борты һәм култыксалары булырга тиеш. Бордюр пандуска карата 1:12 үлчәмдә булырга тиеш.
Пандус борылмалы булганда, аның озынлыгы 9 метрдан да ким булмаска тиеш, һәр 9 метр саен 1,5 х 1,5 м үлчәмле горизонталь мәйданчыклар ясалу тәкъдим ителә. Горизонталь өлешләрне пандусның башында һәм ахырында тирә-юньдәге өслекләрдән текстура һәм төс белән аерылып торган итеп эшләргә кирәк.
Баскычларда яки пандусның ике ягында 800-920 мм лы, стенадан 40 мм арада ясалган түгәрәк яки турыпочмаклы тоткычлар булырга тиеш. Баскычларның киңлеге 2,5 м һәм аннан күбрәк булганда, бүленгән тоткычлар куела. Тоткычларның озынлыгы пандус яки баскычның озынлыгыннан һәр яктан да 0,3 метрга озынрак булырга тиеш. Кешенең кулы металл конструкцияләргә орынырга тиеш түгел.
29. Керү төркемнәрен проектлаганда, биналарның, корылмаларның фасадларын яңарту, үзгәртү түбәндәге очракларда рөхсәт ителми:
- подвалга һәм цоколь катына керү юллары урнаштыру, идән югарылыгы гомуми файдаланудагы территориягә чыга торган фасадларда җир өслегеннән 1,2 м биеклектә урнашкан биналарга;
- җәяүлеләр хәрәкәтенә комачаулый торган терәк элементлар (колонна, стойка һ.б.) урнаштыру;
- бинаның фасадын комплексны исәпкә алмыйча һәм проект документларын эшләтмәгән килеш, ике һәм аннан да күбрәк керү юлы ясау (булганнарын исәпкә алып);
-тротуарлар зонасында урам-юл челтәре минималь киңлектә булганда, тротуарлардан 0,5 метрдан якынрак итеп керү юллары элементлары (баскычлар, пандуслар, яшеллек) урнаштыру;

-күпфатирлы йорт милекчеләренең ризалыгы булмаганда, керү төркеме урнаштыру;
-торак милекчесе ризалыгыннан башка керү төркемен урнаштыру өчен балкон куллану;
- күпфатирлы йортларда урнашкан торак булмаган бүлмәләрдә керү төркемнәрен вәкаләтле орган белән килештермичә үзбелдекле урнаштыру.

Түбә

30. Биналар, корылмаларның түбәләре, су агу системасы элементлары, төтен чыга торган урыннар һәм һава йөрү системалары төзек хәлдә булырга һәм теләсә нинди һава шартларында анда яшәүчеләр һәм җәяүлеләр өчен куркыныч тудырмаска тиеш.

31. Кышкы чорда биналарның милекчеләре һәм башка хокукка ия булучылар, шулай ук күпфатирлы йортлар белән идарә итүче оешмалар тарафыннан түбәләрне кардан, боздан һәм боз сөңгеләреннән вакытында чистартып тору оештырылырга тиеш. Җәяүлеләр зоналарына чыккан якларда түбәне кардан чистарту участокларны киртәләү һәм барлык саклык чараларын кулланып һәм бары тик көндез генә башкарылырга тиеш. Түбәдән, шулай ук яссы түбәдән кар ташлау эчке ишегалды территорияләренә башкарылырга тиеш. Түбәдән җәяүлеләр юлларына, җәмәгать транспортын көтү тукталышлары янына, машиналар йөри торган урыннарга ташланган кар кичекмәстән җыештырылырга тиеш.

32. Кар, боз сөңгеләре һәм каткан боз ташланган вакытта, түбәдә ремонт һәм башка эшләр башкарылганда, агач һәм куакларның, электр линияләренең, яктырту һәм элемтә, юл билгеләре, юл светофорларының, юл коймаларының һәм юл юнәлешләренең, җәмәгать транспортын көтү павильоннарының, биналарның декоратив бизәлешенең һәм инженерлык элементларының сакланышын тәэмин итә торгани чаралар күрелергә тиеш. Күрсәтелгән элементлар зыян күргән очракта, алар түбәне чистарткан һәм зыян китергән зат хисабына торгызылырга тиеш.

33. Биналарның, корылмаларның түбәләрендә җәяүлеләргә һәм җәяүлеләр зоналарына су турыдан-туры эләгә алмый торган суүткәргечләр булырга тиеш. Су җыю, агызу җайланмалары җәяүлеләр сукмакларыннан читкә чыгарга тиеш.

34. Рөхсәт ителми:
- биналар, корылмаларның түбәләрендә төзелеш материаллары, ремонт калдыклары, файдаланылмый торган башка предметлар (көрәкләр, скрепкалар, ломнар) кую;
- биналарның түбәсеннән боз, кар һәм чүп-чарны су торбаларына ташлау.

Җир кишәрлекләрен карап тоту

35. Җир кишәрлекләре территорияләрен карап тоту түбәндәгеләрне үз эченә ала:
- чүп-чардан, коелган яфраклардан, корыган үсемлекләрдән, кар һәм боздан чистарту;
- юлларны, күперләрне, урамнарны, тротуарларны, җәяүлеләр юллары территорияләрен бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртү;
- карны көрәү һәм себерү;
-кар һәм бозны чыгару;
- контейнер мәйданчыкларын, калдыкларның барлык төрләре өчен контейнерлар, чүп-чар өчен урналар, эскәмияләр, кече архитектура формаларын һәм башкаларны чистарту һәм техник яктан төзек хәлдә тоту;
- чүп-чарны кабул итү камераларын, контейнерлар (бункерлар) һәм контейнер мәйданчыкларын җыештыру, юу һәм дезинфекцияләү;
- яңгыр һәм кар суларын читкә чыгару;
-каты көнкүреш, зур габаритлы һәм башка чүпне җыю һәм чыгару;
- тузаннан арындыру һәм һаваны чистарту өчен территориягә су сибү;
- яшел үсентеләрнең сакланышын тәэмин итү, аларны карап тору; территорияләрдә гражданнар тормышы һәм сәламәтлеге, физик һәм юридик затлар милке өчен куркыныч булган корыган яшел үсентеләрне вакытында кисү, Сосновский балтырганын юк итү, бетерү буенча чаралар күрү (химик, механик һәм башкалар).

Сосновский балтырганын юк итү буенча чаралар ул чәчәк ата башлаганчы гербицидлар һәм (яки) арборицидлар сиптерү, чабу, үсү урыннарын казу, корыганнарын юкка чыгару, тамырын казып чыгару, туфракны эшкәртеп, күпьеллык үлән чәчү юлы белән үткәрелә;

- коммуналь объектлар, инженерлык коммуникацияләре (корылмалар), юллар, тимер юллар, күперләр, җәяүлеләр кичүенең реставрация, археологик һәм башка җир эшләре алып барылганнан соң бозылган элементларын яңадан торгызу;
- гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләре нигезендә яңгыр коеларын (яңгыр канализациясен), җир асты коммуникацияләре коеларын (корылмаларын) карап тоту;
- җир кишәрлекләре киртәләрен карап тоту, шул исәптән анда урнашкан җимерелгән биналарны, корылмаларны карап тоту, территориягә чит затлар үтеп кереп, рөхсәтсез урыннарда чүп-чар ташлау мөмкинлеге бирмәү максатыннан корылмаларны карап тору, шулай ук аларны пычрактан, кардан һәм мәгълүмати-басма продукциядән вакытында чистартуны тәэмин итү.
Юлларны карап тоту
36. Юлларны карап тотуны тәэмин итүче (подрядчы, башкаручы) билгеләү нәтиҗәләре буенча әлеге эш төрләрен үткәрүгә муниципаль контрактлар төзегән оешмалар башкара.
37. Юлларны карап тоту түбәндәгеләрне үз эченә ала:
- юлларны, тротуарларны, ясалма юл корылмаларын, квартал эчендәге юлларны ремонтлау;
- тротуарлардан (җәяүлеләр зоналары, юллар) пычрак, чүп-чар, кар һәм бозны чыгару, юлларның йөрү өлешен, ясалма юл корылмаларын җыештыру;
- юлга су сибү һәм юу;
- газон һәм яшел үсентеләрне карау;
-тышкы яктырткычлар эленгән баганаларны һәм җәмәгать һәм тимер юл транспорты элемтә челтәрен ремонтлау;
-кече архитектура формаларын ремонтлау һәм буяу;
- яңгыр коеларын, канауларны һәм ясалма юл корылмалары составына керүче ачык лотларны урнаштыру, ремонтлау һәм чистарту;
- коймалар, турникетлар, кече архитектура формаларын урнаштыру, ремонтлау һәм ел саен буяу.
38. Юлларның өске катламын саклау максатыннан рөхсәт ителми:
- йөкне сөйрәп ташу;
- төяү-бушату эшләре вакытында рельслар, бүрәнәләр, тимер балкалар, торбалар, кирпеч, башка авыр предметлар ташлау;
- машиналар йөрү юлына һәм тротуарларга төзелеш материаллары һәм төзелеш калдыклары ташлау.
39. Юлларны төзекләндерүнең аерым элементларына таләпләр:
- ел саен кышкы сезон тәмамланганнан соң җәяүлеләр юлындагы металл коймаларны һәм тротуар баганаларын сезонлы буяу төзекләндерү айлыгы үткәрү чорында гамәлгә ашырыла. Буяр алдыннан коймалар ремонтланырга, пычрактан чистартылырга тиеш;
-барлык юл тамгасы заказчы тарафыннан билгеләнгән вакыт һәм чират тәртибендә юл тамгасы төшерү өчен расланган паспортлар (схемалар) нигезендә үтәлергә тиеш;
- юл тамгасы таләп ителә торган төс һәм яктылык-техник характеристикаларына, эләктерү коэффициентына җавап бирергә, эксплуатацияләү чорында бөтен мәйдан буенча сакланырга тиеш;
-юл билгеләрен ныгыту конструкцияләре һәм системалары күрү шартларына һәм монтажлау мөмкинлекләренә карап сайлап алына;
- юл билгеләре төзек хәлдә булырга, вакытында чистартылырга һәм юылырга тиеш.
Вакытлыча куелган юл билгеләре, сәбәпләре бетерелгәннән соң, бер тәүлек эчендә алына;
- коммуникация системасы күрү элементлары: транспорт һәм җәяүлеләр хәрәкәте юнәлешләрен, җирлекнең планлаштыру-структур элементларын күрсәткечләр юлларда һәм транспорт чишелешләрендә хәрәкәт юнәлешен күрсәтү өчен куела.
Муниципаль берәмлекнең гомуми файдаланудагы территорияләрен карап тоту һәм төзекләндерү
40. Муниципаль берәмлекнең гомуми файдаланудагы территорияләрендә тыела:
1) территорияне металл, төзелеш һәм авыл хуҗалыгы продукциясе һәм калдыклары, ягулык-майлау материаллары, нефть продуктлары белән пычрату, чүп-чар ташлау урыннары ясау;
2) калдыклар һәм чүп-чарны махсус билгеләнгән урыннарда җыю өчен контейнерлар урнаштыру;

3) стационар булмаган сәүдә объектларын, шулай ук ял итү өлкәсендәге хезмәт күрсәтү объектларын (аттракционнар, кабартылган батутлар, велосипедлар прокаты, роликлар һәм халыкның ялын һәм күңел ачуын оештыру өчен файдаланыла торган башка шундый объектлар) билгеләнгән тәртипне бозып урнаштыру;

4) махсус билгеләнгән урыннардан тыш, автомототранспорт чараларын юу һәм чистарту;

5) сибелүчән, тузанлы йөкләрне, яфрак, төрле эретмәләрне юлларны пычранудан саклый торган, махсус җиһазландырылмаган, брезент яки башка материал белән капланмаган йөк машиналарында ташу;

6) стационар булмаган объектларны үзирекле урнаштыру;

7) җир эшләрен тиешле рөхсәттән (ордер) башка башкару;

8) грунт, чүп-чар, калдыклар, кар, бозны тиешсез урыннарга ташлау;

9) гамәлдәге законнарны бозып, квартал эчендәге юлларга һәм йортларга керү юлларына, урамнарга, тротуарларга, газоннарга төзелеш материаллары ташлау;

10) кәгазьләрне, чүп-чарны, тәмәке төпчекләрен мәйданчыклар, ишегаллары, паркларда, скверларда һәм башка җәмәгать урыннарында газоннарга, тротуарларга, урамнарга ташлау;

11) бакча утыргычларының аркаларына менеп утыру, эскәмияләрне, урамнарны яктырту фонарьларын, башка кече архитектура формаларын вату, пычрату;

12) яңгыр сулары канализациясенең, кюветның рәшәткәләренә, коеларның япкычларына көнкүреш калдыклары ташлау;

13) предприятиеләрнең эчке территорияләрендә һәм шәхси йортларда чүп-чар, коелган яфраклар һәм коры үлән, җитештерү калдыкларын, каты коммуналь калдыкларны янгынга каршы чаралар күрмичә яндыру, учак ягу;

14) фасадларны үзбелдекле үзгәртеп кору, барлык типтагы гаражлар урнаштыру, арендада яки милектә булган җир кишәрлекләреннән читтә базлар, утын сарайлары, будкалар, күгәрчен оялары, теплицалар, тирес җыю урыннары һәм башка корылмалар кую, шулай ук билгеләнмәгән урыннарда кече архитектура формалары кую, тышкы мәгълүмат урнаштыру;

15) Яшел үсентеләрне сындыру, юк итү, аларга атынгычлар, гамаклар элү, кәүсәләрен каезлау;

16) газоннарны бозу;

17) гамәлдәге законнарны бозып, юлның машиналар йөрү өлешенә кар бушату;

18) гамәлдәге законнарны бозып, йорт хайваннары, кошларны хуҗасыз килеш урамда, авыл хуҗалыгы җирләрендә йөртү (авыл җирлеге башкарма комитеты билгеләгән җирләрдән тыш);

19) эре габаритлы төзелеш чүп-чарын, көнкүреш техникасы һәм җиһазларын, киселгән агачларны килешү кәгазе булмаган килеш һәм гамәлдәге законнарны бозып, контейнер мәйданчыкларына ташлау;

20) төзек булмаган транспорт чарасын, авыл хуҗалыгы техникасын, тагылмаларны һәм ярымприцепларны, хезмәт транспортын, гамәлдәге законнарны бозып, шул исәптән дәүләт теркәү номерларыннан башка урнаштыру һәм саклау;

21) керне, автотранспорт чараларын, хайваннарны чишмәләр, кое, су колонкалары, елга ярларында, күлләрдә һәм ясалма (декоратив) сулыклар буенда юу;

22) йорт яны территорияләрендә, йорт яны кишәрлегеннән читтә тирес урнаштыру;

23) йорт яны территорияләрендә, урамнарда һәм бу максатлар өчен билгеләнмәгән башка урыннарда юынтык сулар түгү, чүп-чар ташлау. Канализацияләре булмаган торак биналарда үз калдыкларын җыю өчен эре предметлар эләгә алмаслык итеп ясалган рәшәткәле япкычлы чокырлар карала;

24) йөк төяү - бушату эшләре алып барганда, йөкне сөйрәп ташу, рельслар, бүрәнәләр, тимер балкалар, торбалар, кирпеч һәм башка авыр предметларны юлга ташлау, чылбырлы йөрешле машиналарга каты өслекле урамнар буйлап йөрү, юлларда зур йөк транспорты хәрәкәте;

25) торак пункт территориясенә автотранспорт тәгәрмәчләреннән балчык кою;

26) транспорт чараларын торак пунктлар чикләренә (газоннарны, чәчәк түтәлләрен һәм үләнле башка территорияләрне дә кертеп), балалар һәм спорт мәйданчыкларында, хайваннарны йөртү мәйданчыкларына, шулай ук йорт яны территориясендә урнашкан хуҗалык мәйданчыкларына кую.

Шәхси торак йортлар территорияләрен карап тоту һәм төзекләндерү

41. Хосусый торак йорт милекчеләре (яки) яллаучылар (алга таба - торак йортлар хуҗалары), әгәр законда яки килешүдә башкасы каралмаган булса, түбәндәгеләрне гамәлгә ашыралар:
- торак йортларның фасадларының, коймаларның, шулай ук башка корылмаларның тиешенчә саклау, аларны вакытында ремонтлау һәм буяу;
- торак йортның номер билгеләрен булдыру;
- йорт территориясен тәртиптә һәм тиешле санитар хәлдә тотуны тәэмин итү;
- йорт янындагы яшел үсентеләрне тәртиптә тоту, куаклар һәм агачларны санитар кисү, газүткәргечләрнең сак зонасында, кабель һәм һава электр тапшыру линияләрендә һәм башка инженерлык челтәрләрендә агачлар булуга юл куймау;
- канауларны һәм су агызу торбаларын чистарту, язгы чорда кар суы агуны тәэмин итү;
- җир кишәрлегендә үзәкләштерелгән канализация булмаганда, юынтык су чокыры, бәдрәфне санитар нормалар нигезендә даими рәвештә чистартып тору һәм дезинфекция ясау;
- каты һәм зур габаритлы чүпләрне махсус мәйданчыкларда урнаштырылган контейнерларга салу;
- билгеләнгән тәртип нигезендә каты көнкүреш һәм зур габаритлы чүпләрне вакытында җыю һәм чыгару.
42. Шәхси торак территориясендә рөхсәт ителми:
-коелган яфракларны, территорияләрдәге һәм йорт биләмәләрендәге теләсә нинди калдыкларны һәм чүп-чарны яндыру;
- йорт яны территориясен теләсә нинди калдыклар белән чүпләү;
- коймаларны йорт биләмәләре чигеннән чыгарып урнаштыру;
- йорт биләмәләрендә һәм алар янәшәсендәге территорияләрдә коелган яфракларны, теләсә нинди калдыкларны һәм чүп-чарны яндыру;
- йорт яны территориясендә күмер, утын, зур габаритлы калдыклар, төзелеш материаллары саклау;
- йорт биләмәләре чигеннән чыгып, ишегалды корылмалары, чокырлар ясау;
- урамда махсус транспорт һәм җыештыру техникасының йөрешен кыенлаштыра торган каршылыклар ясау;
- территорияне төзекләндерү элементларын җимерү һәм бозу, сулыкларны чүпләү;
- йорт биләмәләрендә төзек булмаган транспорт чарасын саклау;
- якын-тирә территорияне теләсә нинди калдыклар белән чүпләү;
- машиналар йөрү юлларына юынтык су агызу, җитештерү һәм куллану калдыклары ташлау.
Шәхси торак йорт яки хуҗалык корылмалары төзү милекче тарафыннан гамәлгә ашырылган очракта, йорт янындагы территориядә, шул исәптән урамда, башкарма комитетның язма рөхсәте булган очракта, төзелеш материалларын бер айга вакытлыча саклау рөхсәт ителә. Төзелеш материаллары кеше тормышына һәм сәламәтлегенә зыян китерүне, шулай ук җимерелү, төшү яки башка йогынты нәтиҗәсендә өченче затларның милкенә зыян китерүне булдырмый кала торган ысул белән урнаштырылган булырга тиеш. Шул ук вакытта автотранспорт хәрәкәте тәэмин ителергә тиеш.
Яңгыр сулары канализациясе челтәрләре, яңгыр коесы, су бирү корылмаларын карап тоту
43. Яңгыр коелары, җир асты коммуникацияләре коелары, люклар (рәшәткәләр) ябык һәм транспорт һәм җәяүлеләрнең куркынычсыз хәрәкәтен тәэмин итәрлек төзек хәлдә булырга тиеш.
44. Су коеларын карап тоту, чистарту, төзек хәлдә тотуны гамәлдәге дәүләт стандартлары буенча аларның милекчеләре башкара.
45. Җирлектә яңгыр канализациясенең магистраль һәм квартал эчендәге челтәрләрен карап тоту һәм эксплуатацияләү, авыл җирлеге бюджетында каралган акчалар чикләрендә, махсуслаштырылган оешмалар белән төзелгән килешүләр нигезендә гамәлгә ашырыла.
Яңгыр канализациясенең ведомство челтәрләрен карап тоту һәм эксплуатацияләү тиешле оешмалар хисабына башкарыла.
Хуҗалыксыз инженерлык коммуникацияләре һәм күзәтү коелары юлларны карап тотуны гамәлгә ашыручы махсус оешмалар тарафыннан тиешенчә куркынычсыз хәлдә сакланырга тиеш.
46. Яңгыр сулары канализациясе коллекторларын саклау максатыннан, коллектор күчәреннән һәр якка 2 м ераклыкта сак зонасы урнаштырыла.

47. Тиешле документларны рәсмиләштермәгән очракта, эксплуатацияләүче оешма белән язмача килешмичә, яңгыр канализациясе коллекторларының сак зонасы чикләрендә гамәлдәге законда билгеләнгән очракларда түбәндәгеләр рөхсәт ителми:
- җир эшләре башкару;
- яңгыр сулары канализациясе челтәрләренә зарар китерү, су җыю люкларын томалау яки җимерү;
- сәүдә, хуҗалык һәм көнкүреш корылмалары төзү, урнаштыру;
- сәнәгать, көнкүреш калдыклары, чүп-чар һәм башка материаллар ташлау.
48. Су басу, канализация, яңгыр сулары җайланмалары, системалары, челтәрләре һәм корылмалары төзек булмау аркасында урамнарга, биналарга, корылмаларга, газоннарга, тротуарларга һәм ишегалды территорияләренә су агызу рөхсәт ителми.
49. Авыл җирлеге территориясендә коелар һәм мәйданчыклар урнаштыру рөхсәт ителми.
50. Яңгыр коеларының рәшәткәләре даими рәвештә чистартылып торырга тиеш. Аларны чистартуны чикли торган рәшәткәләр һәм коелар булу рөхсәт ителми. Яңгыр канализациясен һәм яңгыр коеларын профилактик тикшерү һәм аларны чистарту елына ике тапкырдан да ким булмаган санда башкарыла. Күзәтү һәм яңгыр коеларын чистартканнан соң барлыкка килгән чүпләр кичекмәстән ташланырга тиеш.
51. Күзәтү коеларының люклары машиналар йөрү юллары, тротуарлар, җәяүлеләр һәм велосипед юллары, яшел зоналар бер биеклектә булырга тиеш.
Машиналар йөрү өлешендә, тротуарлар, җәяүлеләр һәм велосипед юллары, яшел зоналар белән коелар биеклеге аермасы 2 см дан артмаска тиеш, яңгыр суларын җыя торган коеларныкы 3 см дан да артмаска тиеш.
52. Каплагычлары яки рәшәткәләре җимерелгән яки булмаган коелар булган очракта, алар кичекмәстән челтәрдән файдаланучы оешма тарафыннан алдан кисәтүче билгеләр белән билгеләнергә һәм билгеләнгән вакытка алыштырылырга тиеш.
53. Инженерлык челтәрләрендә планлы эшләр вакытында су һәм җылылык челтәрләреннән канализация сулары якындагы коега -яңгыр канализациясенә (булган очракта) агызыла. Суны юлга агызу тыела.
Су агу нәтиҗәләрен бетерү зыян китергән инженерлык челтәрләре хуҗалары хисабына башкарыла.
54. Яңгыр сулары канализациясе челтәрләренең техник торышы (шул исәптән люкларны, рәшәткаларны вакытында ябу) өчен җаваплылык эксплуатацияләүче оешмаларга йөкләнә.
Техник элемтә чараларын карап тору
55. Биналарны инженер-техник тәэмин итү өчен билгеләнгән кабель элемтә, телевидение, радио, интернет һәм башка шундый челтәрләрне урнаштыру җир асты юлы белән башкарыла (траншеяларда, каналларда, тоннельләрдә).
56. Биналарга тышкы коммуникацияләрне башка ысул белән (һава, җир өсте) урнаштыру, эксплуатацияләүче оешмалардан тиешле техник шартлар алу шарты белән, аларны җир астында урнаштыру мөмкинлеге булмаган очракта гына рөхсәт ителә.
57. Асылмалы элемтә линияләрен һәм һава-кабель юлларын беркетү сыйфатында түбәндәгеләрне файдаланырга ярамый:
- автомобиль юлларын төзекләндерү элементлары: юл киртәләре, светофорлар, юл билгеләре урнаштыру өчен билгеләнгән элементлар һәм конструкцияләр;
- фасадлар, түбәләр, бинаның стеналары (төтен чыга торган урыннар, вентиляция, телевидение һәм радионы күмәк кабул итү системасы антенналары, фронтоннар, козыреклар, ишекләр, тәрәзәләр).
58. Рөхсәт ителми:
- бер бинадан икенчесенә һава юлы белән элемтә кабельләре салу юллары кисешү;
- бүлгеч муфта шкафыннан тыш кабель запасларын урнаштыру;
59. Милекчеләр (хуҗалар) техник элемтә чараларын (кабельләр, кабельләрне беркетү элементларын, бүлү һәм муфта шкафларын һәм башкалар), шулай ук алар ярдәмендә тиешле хәлдә тоташтырыла торган техник җайланмаларны (кимчелекләрне бетерү һәм/яки изоляция тышчасы булмау, буяу, коррозия һәм/яки механик кимчелекләр, чыбыклар һәм/яки аларны яктырту баганаларына һәм электр тапшыру линияләре) тиешле дәрәҗәдә тотарга тиеш.
Тышкы яктырту объектларын (чараларын) карап тоту

60. Тышкы яктырту элементларына яктырткычлар, кронштейннар, тәрәкләр, чыбыклар, кабельләр, туклану чыганаклары (шул исәптән җыю, туклану пунктлары, идарә тартмалары) керә.
61. Урамнар, юллар, тротуарлар, торак кварталлар, ишегаллары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар территорияләре, шулай ук аншлаглар һәм җәмәгать һәм торак биналарының номер билгеләре, юл билгеләре һәм күрсәткечләр, җирлек мәгълүматы элементлары һәм витриналар тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылырга тиеш.
62. Биналарның һәм корылмаларның милекчеләре, милек формасының нинди булуына карамастан, биналарны һәм корылмаларны архитектура-нәфис яктыртуны проектларда билгеләнгәнчә тәэмин итәргә тиеш.
63. Төп мәйданнарда, магистральләрдә һәм урамнарда, транспорт тоннельләрендә яктырткычларның саны 3% тан артмаска тиеш, башка җирлек территорияләрендә (район әһәмиятендәге урамнар, ишегалды территорияләре) - 5%, җир асты җәяүлеләр кичүләрендә - 10% (10 яктырткычның 1 се эшләмәскә мөмкин).
64. Сафтан чыккан газ лампалары бу максатлар өчен махсус билгеләнгән биналарда сакланырга һәм утильләштерү өчен махсус предприятиеләргә озатылырга тиеш.
Әлеге төр лампаларны җирлек чүплекләренә ташларга, чүп-чар эшкәртү заводларына җибәрергә ярамый.
65. Тышкы яктырту җайланмаларының металл баганалары, кронштейн һәм башка элементлары чиста булырга тиеш, коррозия элементлары, авышу булмаска һәм милекчеләр тарафыннан буялган булырга тиеш.
66. Тышкы яктырту бердәм системасына тоташтырылган юл, урам һәм йорт яны яктырткычларын карап тотуны һәм ремонтлауны тәэмин итүчене (подрядчы, башкаручы) билгеләү нәтиҗәләре буенча әлеге эш төрләрен үткәрүгә муниципаль контракт төзегән вәкаләтле орган яки оешма башкара.
Торак йортларны тапшыру бүлгечләренә тоташтырган йорт яны утларын карап тотуны һәм ремонтлауны идарәче оешмалар башкара.
67. Тышкы яктырту баганалары, җәмәгать (тимер юл) транспортының элемтә челтәре баганалары, саклагыч, бүлү киртәләре, юл корылмалары һәм җиһазлар элементлары буялырга, язулардан һәм теләсә кайсы мәгълүмати-басма продукциядән чистартылырга, төзек хәлдә һәм чиста булырга тиеш.
68. Тышкы яктырту баганаларын, җәмәгать (тимер юл) транспортының элемтә челтәре баганасын алыштырганда әлеге конструкцияләр сүтелергә һәм челтәр хуҗалары тарафыннан өч тәүлек эчендә чыгарып ташланылган булырга тиеш.
Тышкы яктырту баганаларын чыгарып ташлау милекче тарафыннан мондый ихтыяҗ туганнан соң 1 тәүлек эчендә башкарыла.
69. Җәмәгать (тимер юл) транспортының элемтә баганаларында һәм таянычларында урнаштырылган барлык элементларның һәм объектларның төзек һәм имин торышы һәм төзек тышкы кыяфәте өчен әлеге таянычның милекчесе җавап бирә.
70. Үткәргечләрнең, тәрәкләрнең, изоляторларның элементлары зыян күргән очракта, тышкы яктырту җайланмаларын файдалану рөхсәт ителми.
Тышкы яктырту җайланмаларындагы кимчелекләр ачыкланганнан соң кичекмәстән бетерелергә тиеш.
71. Челтәрләргә һәм тышкы яктырту җайланмаларына электр үткәргечләрен һәм кабельләрне үзбелдекле тоташтыру рөхсәт ителми.
72. Тышкы яктырту объектлары яки тышкы яктырту чаралары белән җиһазландырылган объектларның милекчеләренең (хуҗалары), шулай ук тышкы яктырту объектларына (чараларына) хезмәт күрсәтүче оешмаларның бурычлары:
- урамнарны, юлларны тиешенчә яктырту, баганаларның һәм яктырткычларның, яктырту җайланмаларының сыйфатын күзәтеп тору, ватылган яки зыян күргән очракта вакытында ремонт ясау;
- билгеләнгән тәртип нигезендә яктырткычны кабызуны һәм сүндерүне күзәтү;
- тышкы яктырту чараларын урнаштыру һәм эксплуатацияләү кагыйдәләрен үтәү;
- яктырту фонарьларын вакытында алмаштыру.

Кече архитектура формаларын карап тору

73. Кече архитектура формаларына монументаль-декоратив бизәү элементлары, мобиль һәм вертикаль яшелләндерү җайланмалары, су сиптерү җайланмалары, муниципаль җиһазлар, җирлек территориясендәге коммуналь-көнкүреш һәм техник җиһазлар керә.

74. Кече архитектура формаларын карап тоту бирелгән җир кишәрлекләре чикләрендә, гомуми файдалану территорияләрендә тәэмин итүчене (подрядчы, башкаручы) билгеләү нәтиҗәләре буенча әлеге эш төрләрен үткәрүгә муниципаль контракт (килешү) төзегән оешма белән контракт (килешү) нигезендә җир кишәрлекләре хокукына ия булучылар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

75.Кече архитектура формалары милекчеләренең бурычлары:

- кече архитектура формаларын чиста һәм төзек хәлдә тоту;
- язгы чорда кече архитектура формаларын план нигезендә карап чыгу, аларны иске буяудан, күгәректән арындыру, шулай ук ватылган элементларны алыштыру;
- кышкы чорда кече архитектура формаларын, шулай ук аларга килү юлларын кар һәм боздан чистарту;
-тигез өслекле комлыкларны төзекләндерү, комлыкларда елга бер тапкыр комны алыштыру;
-балалар, спорт, хуҗалык мәйданчыклары һәм ял мәйданчыклары җиһазларының ныклыгы, ышанычлылыгы һәм иминлеге таләпләренә туры килүен күзәтеп тору;
- фонтаннар эшләгән чорда көн саен су өслеген чүп-чардан чистартып тору.

76. Рөхсәт ителми:

- кече архитектура формаларыннан тиеш булмаганча файдалану (өлкәннәрнең балалар уен мәйданчыкларында ял итүе, спорт мәйданчыкларында кием киптерү һәм башкалар);
-теләсә нинди мәгълүмати-басма продукцияне кече архитектура формаларына ябыштыру;
-кече архитектура формалары һәм аларның конструктив элементларын җимерү һәм зыян китерү;
- фонтаннарда коену.

Стационар булмаган объектларны карап тоту

77. Стационар булмаган объектларны урнаштыру муниципаль хокукый актта билгеләнгән тәртиптә мондый объектларны урнаштыру схемасы нигезендә гамәлгә ашырыла.

78. Җир кишәрлеген арендалау килешүе срогы чыккач, стационар булмаган объект арендатор тарафыннан сүтелергә тиеш, ә җир кишәрлеге бушатылып, беренчел халәткә китерелгән булырга тиеш.

79. Стационар булмаган объектларның хуҗалары булган юридик һәм физик затларның бурычлары:

- Стационар булмаган объектларны ремонтлау һәм буяу. Ремонт, проект документациясе белән билгеләнгән тәртиптә, объектның тышкы кыяфәтен саклап һәм төс үзенчәлекләрен исәпкә алып башкарылырга тиеш;
- стационар булмаган объектлар янында урналар урнаштыру, кирәк булган саен чүп савытларын буяу һәм чистарту.

80. Рөхсәт ителми:

- стационар булмаган объектларга янкорма, козыреклар, чүп җыйгычлар һәм проектлар белән каралмаган башка корылмалар төзү;
- стационар булмаган объектлар янына сәүдә-суыткыч җиһазлары кую;
- стационар булмаган объектларда һәм аларның түбәләрендә товарлар, детальләр, көнкүреш һәм җитештерү характерындагы башка предметлар саклау, шулай ук стационар булмаган объектларны склад максатларында куллану;

Төзелеш эшләре башкару урыннарын карап тоту

81. Төзекләндерү эшләре тәмамланганнан соң төзелеш мәйданчыкларын карап тоту төзүчегә йөкләнә.

Төзелеп бетмәгән төзелеш объектлары төзелеш япмалары белән ябылган булырга тиеш.

82. Төзелеш башланганчы, ремонт һәм башка төр эшләрне башкару чорында түбәндәгеләрне эшләргә кирәк:

-төзелеш мәйданчыгы территориясенең бөтен периметры буенча Башкарма комитетның хокукый актлары таләпләре нигезендә типлаштырылган коймалар урнаштыру;

- төзелеш мәйданчыгы коймасының гомуми тотрыклылыгын, ныклыгын, ышанычлылыгын, файдалану куркынычсызлыгын тәэмин итү;
- төзелеш мәйданчыгында койманың техник торышын, аның чисталыгын тикшереп тору, пычрактан, кардан, боздан, мәгълүмати-басма продукциядән һәм граффитидан вакытында чистартып тору;
- төзелеш мәйданчыгы территориясенә кергәндә, гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә җавап бирә торган төзелеш объектының мәгълүмати щитын урнаштыру һәм аны тиешле хәлдә тоту;
- төзелеш мәйданчыгы периметры буенча тышкы яктыртуны тәэмин итү;
-төзелеш мәйданчыгына керү юлларын урамнарның машиналар йөри торган өлешенә пычрак һәм чүп чыгармый торган транспорт чараларының тәгәрмәчләрен чистарту яки юу пунктлары белән җиһазлау;
- төзелеш мәйданчыгы территориясендә каты көнкүреш, зур габаритлы һәм төзелеш калдыклары салу өчен контейнерлар һәм (яки) бункерлар булуны тәэмин итү;
- төзелеш мәйданчыгыннан каты көнкүреш, зур габаритлы һәм төзелеш калдыкларын билгеләнгән тәртиптә чыгаруны оештыру;
- төзелеш мәйданчыгы территориясеннән карны тиешле тәртиптә килештерелгән махсус билгеләнгән урыннарга чыгару;
- эшләр башкарганда, гамәлдәге җир асты инженер коммуникацияләрен, тышкы яктырту челтәрләрен, яшеллекне һәм кече архитектура формаларын саклау.
83. Төзелеш материаллары, җиһазлары, автотранспорт һәм күчмә механизмнар, ярдәмче биналар, эшчеләр һәм хезмәткәрләр вакытлыча урнашу өчен көнкүреш вагоннары, төзелеш калдыкларын вакытлыча саклау һәм туплау урыннары төзелеш мәйданнары чикләрендә төзелеш оешмасы проекты нигезендә урнаштырыла.
84. Рөхсәт ителми:
-гражданнарның шәхси һәм иҗтимагый иминлеген тәэмин итүгә бәйле коткару, авария-торгызу һәм башка кичектергесез эшләрдән тыш, 23.00 сәгатьтән 7.00 сәгатькә кадәр төзелеш, ремонт, йөк төяү-бушату һәм башка эшләрне оештыру һәм үткәрү;
-Башкарма комитетның тиешле рөхсәте (күрсәтмәләре) булмаганда, юллар һәм тротуарларны тарайту яисә ябу;
-чүпне яндыру һәм төзелеш производствосы калдыкларын утильләштерү.

Җирләү урыннарын карап тоту

85. Этик, санитар һәм экологик таләпләр нигезендә бирелгән җирләү урыннарын карап тоту федераль законнар һәм муниципаль хокукый акт белән билгеләнгән җирләү урыннарын карап тоту кагыйдәләре нигезендә гамәлгә ашырыла.
86. Җирләү урыннарын санитар карап тотуны тәэмин итүчене (подрядчы, башкаручы) билгеләү нәтиҗәләре буенча әлеге эш төрен үткәрүгә муниципаль контракт төзегән махсуслаштырылган оешма башкара.
87. Җирләү урыннарын карап тотуга таләпләр:
- зиратлардагы җәмәгать бәдрәфләре чиста һәм төзек булырга тиеш. Җәмәгать бәдрәфләре урналары чистартылырга тиеш;
- зират территориясендә калдыклар һәм чүп савытлары өчен контейнерлар чистартылырга тиеш. Калдыклар җыелган саен кимендә 3 көнгә бер тапкыр чыгарылырга тиеш;
- ауган агачлар булу рөхсәт ителми. Авария хәлендәге агачлар табылган вакыттан алып тәүлек эчендә юкка чыгарылырга тиеш;
- билгесез шәхесләр күмелгән каберләр пычрактан һәм чүп-чардан чистартылырга, чардуганнар куелырга тиеш.
88. Кышкы чорда җирләү урыннарын карап тоту үзенчәлекләре:
- зиратларга төп керү юллары, тротуарлар киңәйтелергә һәм кардан чистартылырга тиеш. Бозы булмаган тигез кар катламы булу рөхсәт ителә;
-үзәк керү юллары, тротуарлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртелергә тиеш. Юллар һәм тротуарларны чистарту кар явуга ук башланырга тиеш;

-беренче чиратта төп керү юлларыннан кардан, боздан чистарту зарур;
- җирләү урыннарының җәяүлеләр зоналарында бозлавыкка каршы материаллар кулланырга кирәк, юллардан чистартылган кар һәм бозны кабер өсләренә, газон, куакларга ташлау рөхсәт ителми.
89. Җәйге чорда җирләү урыннарын карап тоту үзенчәлекләре:
- төп юллар, керү юллары, тротуарлар, каберләр арасы һәм җирләү урыннарында гомуми файдаланудагы башка территорияләр төрле чүптән чистартылырга тиеш;
- яшел үсентеләрне санитар кисү, чүп үләннәрне бетерү буенча чаралар ел саен башкарылырга тиеш.
90. Җирләнгән урынны (тәреләр, һәйкәлләр, плитәләр, склеплар һәм башкалар) карап тоту, чәчәк һәм декоратив куаклар утырту мәрхүмнең законлы вәкиле яки башка зат тарафыннан санитар таләпләрне мәҗбүри үтәү юлы белән башкарыла.
Автотранспорт чараларын озак вакытлы һәм кыска вакытлы саклау стоянкаларын карап тоту
91. Автотранспорт чараларын озак вакытлы һәм кыска вакытлы саклау урыннары гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре, шулай ук әлеге Кагыйдәләр нигезендә стоянкалар ясау өчен бирелгән җир кишәрлеге милекчесе (алга таба - хуҗасы) тарафыннан башкарыла.
92. Милекченең бурычлары:
- стоянкалар территориясенең бөтен периметры буенча механик яктан һәм әйләнә-тирә мохиткә тотрыклы койма ясау;
- коймаларның техник торышын, аларның чисталыгын тикшереп тору, пычрактан, кардан, боздан, мәгълүмати-басма продукциядән вакытында чистартып тору;
- стоянкалар территорияләрендә һәм стоянкалар янындагы территорияләрдә төрле конструкцияләр саклауга юл куймау;
- стоянкалар территориясен гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә туры килә торган тышкы яктырткычлар белән җиһазлау;
- машина кую урыннары территорияләрендә автомобиль юу һәм ягулык-майлау материаллары куюны булдырмау;
-санитар һәм янгынга каршы кагыйдәләрне үтәү, стоянкалар территорияләрен карап тоту.
- даими рәвештә санитар эшкәртеп, чистартып тору, калдыкларны җыю өчен контейнерлар (урналар) кую, каты көнкүреш калдыкларын, карны даими чыгаруны тәэмин итү;
- инвалидларның стоянкалар территориясенә тоткарлыксыз керү мөмкинлеген тәэмин итү. Инвалидлар махсус автотранспорт чараларын кую өчен "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясы нигезендә урыннардан бушлай файдалана.
Җирлек территориясен бәйрәмчә бизәү
93. Җирлек территориясен бәйрәмчә бизәү дәүләт һәм башка бәйрәмнәр, истәлекле вакыйгалар белән бәйле чаралар үткәрү чорында башкарыла.
Бәйрәмчә бизәү дәүләт һәм муниципаль флаглар элү, лозунглар, гирлянда, панно элү, декоратив элементлар һәм композицияләр, стендлар, трибуналар, эстрада урнаштыру, шулай ук бәйрәм иллюминациясе урнаштыруны үз эченә ала.
Бәйрәмчә бизәү элементларын әзерләгәндә һәм урнаштырганда юл хәрәкәтенә комачаулык тудырырга ярамый.
IV. Җирлек территорияләрен чистарту тәртибе, төзекләндерү эшләре исемлеге һәм аларны үтәү, җирлек территориясен җыештыру һәм карап тотуга карата гомуми таләпләр
94. Җирлек территориясен җыештыру һәм карап тоту вакыты:
1) җәйге чорда - 15 апрельдән 14 октябрьгә кадәр;
2) кышкы чорда-15 октябрьдән 14 апрельгә кадәр.
Һава шартларына бәйле рәвештә әлеге срокларга Башкарма комитет тарафыннан төзәтмәләр кертелергә мөмкин.
95. Җирлек территориясен җыештыру буенча башкарыла торган эшләр:
1) җирлек территориясен карап тоту, җыештыру буенча системалы эшләр;
2) Башкарма комитетның хокукый актлары нигезендә бердәм массакүләм чаралар (өмәләр).

96. Җәйге чорда җирлек территориясен җыештыру, юу, су сибү һәм башка эшләрне үз эченә ала торган эшләр:
-ясалма өслекле территорияләрнең, урам-юл челтәре объектлары, яңгыр сулары канализациясе белән җиһазландырылган ясалма өслекле башка территорияләрнең пычрануын булдырмау. Юл, мәйданнар, тротуарлар һәм ясалма өслекле башка территорияләрне юу барлык мәйданда башкарыла;
- яңгыр сулары канализациясенең рәшәткәсен чистарту;
-бөтен территориядән чүп җыю;
- ел саен 1 июньгә кадәр кече архитектура формаларын, бакча һәм урам җиһазларын, урналар, спорт һәм балалар мәйданчыкларын, коймалар, бордюрларны буяу;
- гомуми файдаланудагы территорияләрдә даими рәвештә үләнне чабу (үләннәр 15 см дан артык биеклектә булганда), файдалану чикләнгән һәм махсус билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләрдән тыш, тәүлек эчендә чабылган үләнне җыештыру;
- тәүлегенә бер тапкыр коелган яфракларны җыю һәм юк итү;
-юганнан соң бордюр янын җыештыру.
97. Гомуми файдаланудагы территорияне кышкы чорда җыештыру:
-юлларны һәм тротуарларны кардан, боздан һәм чүп-чардан чистарту;
-. тайгак яки бозлавык вакытта җәяүлеләр зоналарына, баскычларга ком сибү, бозлавыкка каршы материал белән эшкәртү;
- язгы чорда карны көпшәкләндерү һәм кар суларын агызуны оештыру.
98. Җирлек территориясендә башкарыла торган җыештыру эшләренең технологиясе һәм режимнары һава шартларына бәйсез рәвештә транспорт чараларының һәм җәяүлеләрнең тоткарлыксыз хәрәкәтен тәэмин итәргә тиеш.
99. Кышкы чорда җәяүлеләр тротуарларын, җир өсте кичүләрен, баскычларны чистарту үзенчәлекләре:
- кар күп яуган вакытта җәяүлеләр өчен тротуарлар, баскычлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртелергә һәм чистартылырга тиеш;
- бозлавыкка каршы материаллар белән беренче чиратта баскычлар эшкәртелә, аннары тротуарлар.
Бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртү тбозлавык барлыкка килгәннән соң дүрт сәгатьтән дә соңрак башкарылмаска тиеш;
-пычрак калдыклар һәм химик реагентларны газон яки бу максатлар өчен алдан билгеләнгән урыннарга салу яшел үсентеләрне саклаганда һәм кар сулары агу тәэмин ителгәндә рөхсәт ителә.
100. Җирлек территориясендә рөхсәт ителми:
- урамнарны, мәйданнар, яшел үсентеләр булган участоклар, скверлар, парклар, газоннар, пляжлар һәм гомуми файдаланудагы башка территорияләрне чүпләү;
- гамәлдәге законнар нигезендә җирләү урыннарыннан читтә гомуми файдалану территорияләрендә мемориаль корылмалар (истәлекле корылмалар, коймалар) урнаштыру;
- җәмәгать транспорты маршрутларының соңгы пунктларында салонны юу, чистарту һәм транспорт чараларына техник хезмәт күрсәтү;
- биналар һәм корылмаларны, һәйкәлләр, мемориаль такталар, агачлар, куаклар, кече архитектура формалары һәм башка төзекләндерү элементларын җимерү һәм зыян китерү, шулай ук аларны үзбелдекле үзгәртеп кору һәм урнаштыру;
- җәмәгать транспортын көтү тукталышларында, стеналарда, баганаларда, коймаларда (киртәләрдә) һәм бу максатлар өчен каралмаган башка объектларда мәгълүмат-басма продукция, граффити урнаштыру;
- җир кишәрлекләренең чикләреннән һәм (яки) киртәләреннән читтә күчемле милек саклау;
- сәнәгать товарларын һәм башка сәүдә предметларын тротуарларга, газоннардг, юлларга кую;
- билгеләнмәгән урыннарда кар өю;
- тимер-бетон блоклар, баганалар, коймалар, шлагбаумнар куеп, юл һәм тротуарларны үзбелдекле ябу.
101. Рөхсәтсез урыннарны чүпләгән затлар үз хисабына әлеге территорияне җыештырырга һәм чистартырга, кирәк булганда, җирне рекультивацияләргә тиеш. Чүпләүче кеше 20 тәүлек эчендә

табылмый икән, аларны юкка чыгару әлеге территорияне җыештыру өчен җаваплы оешма өстенә төшә.
102. Муниципаль милектә булган җир кишәрлекләрендә (территорияләрдә) барлыкка килгән рөхсәтсез чүплекләрне бетерү вәкаләтле орган тарафыннан башкарыла.

Җирле әһәмияттәге автомобиль юлларын карап тоту

103. Җирле әһәмияттәге автомобиль юлларын (алга таба - юллар) җыештыру машиналар йөрү өлешен, тротуарларны, туктау урыннарын, җәмәгать транспортын көтү тукталышларын, ясалма юл корылмаларын даими чистарту, кар һәм боздан арындыруны үз эченә ала.
104. Язгы-җәйге чорда юлларны җыештыру юуны, су сибүне, тузганны бетерүне үз эченә ала.
Көзге-кышкы чорда юлларны җыештыру чүп-чардан, кар һәм боздан арындыруны, юлларга ком-тоз катнашмасы сибүне, тротуарларга коры ком сибүне күздә тота.
105. Юл буенда урнашкан чүпләрне чистарту көненә бер тапкырдан да ким булырга тиеш түгел, ә тукталыш мәйданчыкларында көнгә ике тапкыр башкарыла.
106. Җәмәгать транспортын көтү павильоннары юылган, буялган, рөхсәтсез мәгълүмати-басма продукциядән, граффитидан чистартылган булырга тиеш. Кышкы чорда кардан чистартылырга тиеш.
107. Аерым элементлар буенча юлларны җәйге җыештыру буенча таләпләр:
- машиналар йөрү өлеше төрле пычраклардан тулысынча чистартылырга тиеш. Җайга салу линияләре белән билгеләнгән күчеш, резерв полосалары ком һәм вак чүп-чарлардан даими чистартылырга тиеш;
- ике метрлы лоток зоналары комлы һәм пычрак булырга тиеш түгел. Махсус машиналарның эш вакытында ком һәм төрле вак чүп-чар белән пычрану рөхсәт ителә.
- юл кырыйлары зур габаритлы калдыклардан һәм башка чүп-чарлардан чистартылырга тиеш;
108. Юлларны кышкы җыештыру буенча таләпләр:
кышкы чорда юлларны җыештыру түбәндәгеләрне үз эченә ала:
-юл йөрү өлешен кардан һәм боздан чистарту, җәмәгать транспортын көтү тукталышларын себерү, кар көртләрен бетерү һәм карны чыгару;
109. Рөхсәт ителми:
- тротуарларга, юллар һәм аларның машиналар йөри торган өлешенә квартал эчендәге юллардан, ишегалды территорияләреннән, предприятие, оешма территорияләреннән, төзелеш мәйданчыкларыннан, сәүдә объектларыннан, шулай ук юл йөрү өлешен җыештыручы зат белән килешү булмаганда 8.00 сәгатьтән соң кар чыгару;
- тротуарларда, җәмәгать транспортын көтү тукталышларында, паркларда, скверларда, ишегалларында һәм башка җәяүлеләр зоналарында һәм яшел үсентеләр булган территорияләрдә бозлавыкка каршы реагент сыйфатында техник тоз һәм сыек хлорлы кальций куллану;
- билгеләнгән тәртиптә килештерелмәгән урыннарда кар чыгару;
- кар өемнәре ясау:
- юллар һәм урамнар киселешендә бер дәрәҗәдә һәм тимер юл аркылы чыгу урыннары янында өчпочмакта күз күреме зонасында;
- җәмәгать транспортын көтү тукталышыннан 20 метрга якын;
-транспорт коймалары яки югары бордюр белән җиһазландырылган юл участокларында;
- тротуарларда;
- якын-тирә территорияләргә керү юлында;
- автомобильнең тәгәрмәчләреннән балчык коелу;
-грунт, чүп-чарны, юеш төзелеш материалларын, киселгән агачларны брезент яки юлларны пычратуны булдырмый торган башка материал белән капламыйча ташу, шулай ук төзелеш катнашмаларын һәм эретмәләрне (шул исәптән цементлы-комлы эремәне, известь, бетон катнашмаларын) транспорт белән ташу.

Ял итү урыннарын төзекләндерү һәм җыештыру

110. Ял итү һәм кешеләр күпләп була торган урыннарга түбәндәгеләр керә:
- җирлек урманнарында оештырылган мәйданнар, парклар, скверлар, бульварлар, яр буйлары, пляжлар;

- актив ял итү һәм тамаша чаралары урыннары-стадионнар, уен комплекслары, сәхнә мәйданчыклары һәм башкалар;
-сәүдә объектлары территорияләре (ваклап сату базарлары, сәүдә комплекслары, стационар булмаган ваклап сату челтәре объектлары комплекслары), җәмәгать туклануы, социаль-мәдәни билгеләнештәге, көнкүреш хезмәте күрсәтү объектлары территорияләре;
- административ һәм иҗтимагый биналар, учреждениеләр янындагы территорияләр.
111. Паркларны, скверларны, бульварларны, яр буйларын һәм гомуми файдаланудагы башка территорияләрне җыештыру:
- кышкы чорда паркларда, бакчаларында, скверларда, бульварларда һәм башка ял итү зоналарында юлларны чистартканда, яшел үсентеләрнең саклануын һәм кар сулары агуны тәэмин иткән очракларда, алдан ук шушы максатлар өчен билгеләнгән урыннарга вакытлыча кар туплау рөхсәт ителә.
112. Ваклап сату базарларын җыештыру һәм санитар карап тоту:
- ваклап сату базарлары территорияләре (алга таба- базар) төзекләндерелергә, бәдрәфләр, хуҗалык һәм контейнер мәйданчыклары, контейнерлар һәм урналар белән җиһазландырылырга, каты өслекле һәм яңгыр һәм кар сулары агу урыны, шулай ук суүткәргеч һәм канализация булырга тиеш;
- базар территориясен төп җыештыру аны япканнан соң башкарыла. Көндез каты көнкүреш калдыклары белән тулган чүп җыйгычларны чистарталар;
- җәйге чорда базар территориясендә мәҗбүри рәвештә атна саен юеш җыештыру башкарыла;
- базар территориясе 40 кв. м мәйданга бер урна исәбеннән чүп савытлары белән җиһазландырыла, шул ук вакытта алар арасында прилавка линиясе буйлап ара 10 метрдан артмаска тиеш;
113. Базарның һәм аның янында урнашкан оешмалар, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, киосклар, сәүдә палаткалары һәм павильоннарның каты көнкүреш калдыкларын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә килешү төземичә генә эшләве рөхсәт ителми.
114. Сәүдә һәм (яки) җәмәгать туклануы урыннарын җыештыру һзм санитар яктан карап тоту:
- сәүдә һәм (яки) җәмәгать туклануы объектлары территорияләрен тулысынча җыештыру тәүлегенә ике тапкырдан да ким башкармаска тиеш. Көндез калдыклар белән тулган чүплекләр һәм чүп җыйгычлар чистартыла;
- сәүдә һәм (яки) җәмәгать туклануы объектларына керү юлына икедән дә ким булмаган чүп савыты куела;
- чүпне вакытында чыгару тәэмин ителә.
115. Башка сәүдә мәйданчыклары, стационар булмаган ваклап сату челтәре, социаль-мәдәни билгеләнештәге объектлар территорияләрен җыештыру елның җылы вакытында алар ябылганнан соң башкарыла. Агымдагы җыештыру көн саен башкарыла. Көнкүреш калдыкларын чыгару көндәлек башкарыла.
116. Халык күпләп ял итә торган урыннарны төзекләндерү:
- халыкның күпләп җыелу һәм ял итү урыннарын төзекләндерү яшелләндерү, эскәмияләр, чүп-чар өчен урналар һәм контейнерлар кую, урам техник җиһазлары, яктырту җиһазлары, архитектура-декоратив яктырту җиһазлары, яшелләндергән урыннарны саклау элементларын (металл коймалар, махсус каплаулар) үз эченә ала;
- кешеләр күпләп җыела һәм ял итә торган барлык территорияләр, пляжлардан тыш, каты өслекле яки үскән үләнле яисә яшел үсентеле булырга тиеш;
- ял итү һәм кешеләр күпләп җыела торган территорияләрдә яшеллек чәчәк түтәлләре, газоннар, ялгыз яки төркем булып үскән үсемлекләр, вертикаль, күптяруслы үсемлекләр рәвешендә планлаштырырга тиеш;
- кешеләр күпләп җыелу һәм ял итү урыннары эшли торган бәдрәф кабиналары белән тәэмин ителергә тиеш;
- фонтан, буалар, елга ярлары, ял итү урыннары пычранган саен чистартылырга тиеш;
-массакүләм чаралар үткәргәндә, аларны оештыручылар чараны үткәрү урынын җыештыруны һәм төзекләндерү эшләрен башкаруны тәэмин итәргә тиеш. Чараны үткәрү урынын җыештыру һәм төзекләндерү тәртибе чараны үткәрүгә тиешле рөхсәт алу стадиясендә билгеләнә.

117. Халык күпләп ял итә торган урыннар территорияләрендә рөхсәт ителми:
- билгеләнмәгән урыннарда сәүдә җиһазлары саклау;
- территорияне житештерү һәм куллану калдыклары белән пычрату;
- автотранспорт чараларын юу һәм ремонтлау, файдаланылган ягулык-майлау материаллары агызу;
- автостоянкалар, гаражлар, аттракционнар оештыру, билгеләнгән тәртипне бозып, реклама конструкцияләре урнаштыру;
- газоннар, табигый һәм ясалма яшеллекне зарарлау;
- кече архитектура формаларын күчерү һәм вату;
- сыек продукт калдыкларын агызу, су, квас һәм сыра цистерналарын тротуарларга, газоннарга һәм юлларга кую;
- автотранспорт чараларының законсыз түләүле парковкаларын оештыру;
- стационар булмаган объектларны үзбелделе урнаштырыру;
- тротуарларның асфальт-бетон өслеген, якын-тирә яшел зоналарның һәм территорияләрнең башка элементларының бөтенлеген бозу;
- территориядә сәүдә-суыткыч җиһазлары урнаштырыру;
- халыктан каты көнкүреш калдыкларын җыю өчен идарәче оешмалар белән килешү булмаганда, контейнерлар (бункерлар) кую;
- тимер-бетон блоклар, багана, коймалар, шлагбаумнар кую;
- тротуарларны корылмалар һәм башка җайланмаларның тимер-бетон блоклары, багана, коймалар, шлагбаумнар урнаштыру юлы белән рөхсәтсез каплау;
- сәүдә объектыннан читкә товар кую;
- учак ягу, шул исәптән ачык уттан файдалануны күздә тоткан чаралар үткәрү, мангаллар һәм ачык ут ярдәмендә ризык эшкәртү өчен башка җайланмалар куллану.

Күпфатирлы йортның йорт яны территориясен җыештыру, карап тоту һәм төзекләндерү

118. Йорт яны территориясен җыештыру:
- җыештыру түбәндәге тәртиптә үткәрелергә тиеш: тротуарларны, җәяүлеләр юлларын җыештыру (бозлавык һәм тайгак булган очракта - ком сибү), ә аннары ишегалды территорияләрен җыештыру;
- җыештыру, кар чистартудан тыш, кар яву вакытында башкарыла торган эшләр 8.00 сәгатькә кадәр башкарыла.

Механикалаштырылган җыештыру машина 4 км/сәг. тизлектә булганда һәм көндез рөхсәт ителә.

119. Җәйге җыештыру:
- йорт яны территорияләрен җәйге җыештыру: себерү, юу яки су сибү иртәнге сәгатьләрдә яисә кич соңрак башкарылырга тиеш;
- тротуарларның ачык өлешләрен юуны йортлардан йөрү юлларына юнәлтеп башкарырга кирәк;
- көннең эссе вакытында тротуарларга су сибүне кирәк булганда башкарырга кирәк, әмма ул тәүлегенә ике тапкырдан да ким булмаска тиеш.

120. Кышкы җыештыру:
- түбәләрдә җыелган кар җиргә вакытында төшерелергә, киң тротуарларда теземнәргә салынырга тиеш;
- төшерелгән кар тротуарлардан машиналар йөрү юлының лотоклы өлешенә, ә ишегалларында кар җыю урыннарына тупланырга тиеш;
- квартал эчендәге йөрү юлларыннан чыгарылган карны өемгә салырга яки роторлы кар чистарткычлар ярдәмендә юл кырыена җыярга кирәк;
- 6 метрдан артык киңлектәге тротуарларда урамнарның машиналар йөри торган өлешеннән газоннар белән аерып алынган урыннарда карны киләчәктә чыгару өчен тротуар уртасына таба чыгарырга рөхсәт ителә;
- тротуарларда карны өемнәргә өю кар яуганнан соң алты сәгатьтән дә соңга калмыйча, ә калган территорияләрдә 12 сәгатьтән дә соңга калмыйча тәгәлләнергә тиеш;
- ишегалларында, квартал эчендәге юлларда, газоннарда җәяүлеләрнең хәрәкәтенә һәм автотранспортның йөрүенә комачауламый торган ирекле территорияләрдә, яшел зоналарда кар суларын агызуны тәэмин иткәндә ком-тоз катнашмалары белән пычратылмаган карны ташлау рөхсәт ителә;

- тротуарларны һәм квартал эчендәге юлларны кулдан чистартканда кар тулысынча җыештырылырга тиеш. Камилләштерелгән өслекләр булмаганда, карны алга таба тыгызлау өчен кар катламы калдырып чистартырга кирәк;
- бозлавык булганда, юл катламнарын ком-тоз катнашмасы белән эшкәртү сиптергечләр ярдәмендә норма буенча 0,2-0,3 кг/м тәшкил итәргә тиеш;
- бозлы урыннарны чистартканнан соң барлыкка килгән калдыкларны газонга, агачлар астына яисә ачык грунтка ташлау тыела.
121. Яз җитү белән башкарыла торган эшләр:
- кар суларын агызу өчен кирәк булган канауларны юдырту һәм чистарту;
- кар суын люкларга һәм яңгыр сулары коеларына системалы рәвештә кудырту;
- кар эреп беткәннән соң ишегалды территорияләрен чүптән, калган кар һәм боздан чистарту.
122. Күпфатирлы йортның йорт яны территориясен карап тоту:
- күпфатирлы йортның йорт яны территориясен (алга таба-йорт яны территориясе) карап тоту түбәндәгеләрне үз эченә ала:
- даими җыештыру;
- люкларны ремонтлау һәм чистарту, кар һәм яңгыр сулары коеларын, дренажларны рәшәткәләү;
- инженерлык челтәрләренең күзәтү коеларын, янгын гидрантларын су белән тәэмин итү;
-чыганакларга (гидрантларга, сулыкларга һ.б.) тоткарлыксыз керү мөмкинлеген булдыру;
- каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны җыю һәм чыгару;
- яшел үсентеләр утырту һәм булганнарын карап тоту;
- кече архитектура формаларынын карап тоту, агымдагы һәм капиталь ремонт эшләре башкару.
123. Чүпләрнең барлык төрләре су үткәрми торган өслекле контейнер мәйданчыкларына куелган контейнерлар һәм бункерларга тиешле нормаларга туры китереп һәм тиешле күләмдә җыелырга тиеш.
124. Күпфатирлы йортларда яшәүче гражданнарның бурычллары:
- йорт яны территорияләрендә чисталык һәм тәртип саклау;
- каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны йорт яны территорияләрендә урнашкан махсус контейнерларга һәм махсус мәйданчыкларга гына ташлау.
125. Идарәче оешмалар түбәндәгеләрне тәэмин итәргә тиеш:
- каты көнкүреш калдыклары өчен контейнерлар урнаштыру, канализациясе булмаган йортларда сыек көнкүреш калдыклары өчен савытлар урнаштыру;
- расланган график нигезендә каты көнкүреш һәм зур габаритлы чүпләрне чыгару;
- контейнерларны (бункерлар) һәм контейнер мәйданчыкларын, аларга керү урыннарын чиста һәм төзек хәлдә тоту;
- подъездларга керү юлларын чүп-чардан арындыру, эскәмияләр урнаштыру һәм аларны вакытында җыештыру;
- тайгак урыннарны ком-тоз һәм (яки) махсус бозлавыкка каршы катнашмалар белән эшкәртү;
- яшел үсентеләрне һәм газоннарны саклау һәм карап тоту;
- тышкы яктырту чараларын төзек хәлдә тоту һәм аларны караңгы төшү белән кабызу.
126. Йорт яны территориясендә рөхсәт ителми:
- коелган яфракларны, калдыкларның теләсә нинди төрләрен һәм чүп-чарны яндыру;
- хуҗалык мәйданыннан тыш кием-салым, келәмнәр һәм башка предметлар элү;
- контейнер мәйданчыкларына керү юлларын каплау;
- урам һәм юлларның машиналар йөри торган өлешенә, тротуарларга, газоннарга һәм яшел зоналарга контейнерлар (бункерлар) кую;
- билгеләнгән тәртипне бозып, йорт яны территорияләрендә үзбелдекле коймалар урнаштыру;
- үзбелдекле ишегалды корылмалары төзү;
- йорт яны территориясен металл, көнкүреш һәм төзелеш калдыклары һәм материаллар, шлак, көл һәм башка җитештерү һәм куллану калдыклары белән чүпләү;
- чүп-чар ташлау;
- автотранспорт чараларын кую өчен түләүле стоянка оештыру;

- тимер-бетон блоклар, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, объектлар, корылмалар һәм башка җайланмалар урнаштыру юлы белән квартал эчендәге юлларны рөхсәтсез каплау;
- автомашиналар юу, ягулык һәм майлау материаллары түгү, тормоз һәм двигательләр ремонтлау, тавыш көйләү эшләре башкару;
-кешеләр сәламәтлегенә һәм әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясый торган башка эшләр башкару;
-сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, палаткалар, киосклар, лареклар, мини-базарлар, павильоннар, җәйге кафелар, җитештерү объектлары, автомобильләр, көнкүреш техникасы, аяк киемен вак-төяк ремонтлау предприятиеләре, автостоянка урнаштыру;
- йорт яны территориясенең ишегалды эчендәге юллары буйлап транспортта йөрү;
- учак ягу, шул исәптән ачык уттан файдалануны күздә тоткан чаралар үткәрү, мангаллар һәм ачык ут ярдәмендә ризык әшкәртү өчен башка җайланмалар куллану.

127. Идарәче оешмалар тәэмин итәргә тиешле эшләр:
- яшел зоналарны саклау;
- җәй көне коры һава шартларында газон, чәчәк түтәлләре, агачлар һәм куакларга су сибү;
- газоннарны төзелеш материалларыннан, ком, чүп-чар, кар һәм боздан саклау;
- агротехник чаралар һәм билгеләнгән тәртиптә килештерелгән проектлар буенча яңа агачлар һәм куаклар утырту.

128. Йорт яны территориясен төзекләндерү:
- һәр йорт территориясендә булырга тиеш:
- кием-салым, келәмнәр һәм көнкүреш әйберләре, кием киптерү өчен хуҗалык мәйданчыгы;
- өлкәннәр өчен ял итү мәйданчыгы;
- балаларның җәйге һәм кышкы ялы өчен кирәк булган, яшелләндерелгән, кече архитектура формалары булган, тиешле җиһазлар белән тәэмин ителгән уен һәм спорт мәйданчыклары.

129. Әгәр территориянең күләме мөмкинлек бирә икән, территория чикләрендә этләрне йөртү өчен мәйданчык ясарга мөмкин.

130. Йортларның подъездлары каршындагы мәйданчыклар, юл һәм җәяүлеләр юллары каты өслекле булырга тиеш. Каты өслек ясаганда кар һәм яңгыр сулары агу мөмкинлеге каралырга тиеш.

131. Торак йортлардагы җәмәгать билгеләнешендәге биналарның йортның торак өлешеннән изоляцияләнгән керү юллары булырга тиеш, шул ук вакытта персонал автотранспорты ишегалды территориясеннән читкә куелырга тиеш.

132. Җәмәгать билгеләнешендәге биналар өчен продукция төяү фатирларга керү юллары һәм тәрәзәләр ягыннан булырга тиеш түгел.

133. Транспорт чараларын квартал эчендәге территорияләрдә урнаштыру кешеләрнең, шулай ук җыештыру һәм махсус техниканың тоткарлыксыз йөрүен тәэмин итәргә тиеш. Төяү-бушату эшләре йортларның тәрәзәләр булмаган ягыннан башкарылырга тиеш.

Шәхси тораклар территорияләрен җыештыру

134. Торак йортлар хуҗалары көн саен үз территорияләрен җыештыралар (шул исәптән кардан да).

135. Рөхсәт ителми:
- йорт биләмәсеннән читкә кар чыгару, чүп-чар ташлау, йорт тирәсенә сыек көнкүреш калдыклары агызу;
- юлларның йөрү өлешенә ишегалды территориясеннән чистартылган кар һәм боз чыгару;
- йорт биләмәләре янында теләсә нинди калдыклар һәм чүп-чар яндыру;
- йорт яны территориясендә үзбелдекле коймалар урнаштыру;
- якын-тирә территорияне металл, көнкүреш һәм төзелеш калдыклары һәм материаллар, шлак һәм көл һәм башка җитештерү һәм куллану калдыклары белән чүпләү;
- корылмалар һәм башка җайланмаларга тимер-бетон блоклар, багана, коймалар, шлагбаумнар урнаштыру юлы белән юлларны үзбелдекле каплау;
- кешеләр сәламәтлегенә һәм әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясый торган башка эшләр башкару.

V. Территорияне төзекләндерү элементларына таләпләр

136. Территорияне төзеклəндерүнең проект документлары булу һəм гамəлдəге закон талəплəре нигезендə эшлəү территорияне төзеклəндерүнең аерылгысыз өлеше.
Мəдəни мирас объектларын саклау зоналарында урнашкан территорияне төзеклəндерү буенча проект документлары мəдəни мирас объектларын саклау, куллану, популярлаштыру һəм дəүлəт тарафыннан саклау өлкəсендə вəкалəтле органнар белəн килештерелə.
Озак вакыт яки даими файдалану территориясендə төзеклəндерүнең стационар элементлары аларны күчерү мөмкинлеген булдырмаска тиеш.
137. Төзеклəндерү элементларын, аларны торгызу һəм ремонтлау эшлəрен дə кертеп, төзеклəндерү элементларының хуҗалары башкара.
Яшеллəндерү
138. Яшел үсентелəр булу территорияне төзеклəндерүнең мəҗбүри элементы булып тора.
Төзеклəндерү эшлəрен башкарганда яшел үсентелəрне мөмкин кадəр саклап калырга кирəк.
139. Җирлек территориясендə яшеллəндерүнең ике төре кулланылырга мөмкин: стационар - үсемлеклəрне грунтка утырту һəм мобиль - махсус күчмə савытларга утырту (контейнерлар, вазоннар һ.б.)
Стационар һəм мобиль яшеллəндерү өчен архитектура-ландшафт объектларын (газоннар, бакчалары, чəчəк түтəллəре, куаклар һəм агачлар) төзү өчен рельефның табигый һəм ясалма элементларын, түбəлəрне (түбə яшеллəндерү), биналарның һəм корылмаларның фасадларын (вертикаль яшеллəндерү) кулланалар.
140. Яшеллəндерү объектларын карап тоту - яшел үсентелəрне һəм яшеллəндерелгəн территориялəрне төзеклəндерү, зур булмаган деформациялəрне бетерү, шулай ук җəйге һəм кышкы чорда күчмə кече формаларны карап тоту.
141. Яшел үсентелəр хуҗаларының бурычлары:
- яшел үсентелəрне саклауны һəм аларны квалификацияле карауны тəэмин итү;
- елның җəй айларында коры һава шартларында газоннарга, чəчəк түтəллəренə, агач һəм куакларга су сибү;
- газоннарны саклауны һəм бөтенлеген тəэмин итү;
- сулыклар булган очракта, яшеллəндерү объектларында аларны чиста тоту һəм 10 елга бер тапкырдан да ким булмаган ешлыкта капиталь чистарту;
142. Яшеллəндерелгəн территориялəрдə рөхсəт ителми:
- эшчəнлеген һəм хезмəт күрсəтүне тəэмин итү өчен билгелəнгəн төзелешлəрдəн тыш, төзелешлəр алып бару;
-үзбелдекле агач һəм куак утырту, газоннарны һəм чəчəклеклəрне юк итү;
- агачларга һəм башка яшел үсентелəргə гамак, таган, турниклар, кер юу өчен бау, реклама һəм мəгълүмати щитлар һəм табличкалар, реклама һəм башка мəгълүмат урнаштыру өчен билгелəнгəн конструкциялəр, объектларга хəрəкəт итү юнəлешен күрсəтүче билгелəр, афишалар, белдерүлəр, агитация материаллары, техник конструкциялəр, юл хəрəкəтендə катнашучыларны мəгълүмати тəэмин итү чаралары элү;
-ел фасылына карамастан, стационар булмаган объектлар, шулай ук юл сервисы объектлары урнаштыру;
- төзелеш һəм башка материаллар, калдыклар, чүп-чар, бозлавыкка каршы материаллар һəм башка зарарлы матдəлəр, шулай ук ком һəм бозлавыкка каршы реагентлар белəн пычранган кар, боз булу;
- бакчалар казу;
- йорт хайваннарын газоннарда һəм чəчəк түтəллəрендə йөртү;
- коелган яфракларны, коры үлəнне, агач-ботакларны яндыру, шулай ук аларны лотокларга һəм башка су агу җайланмаларына тутыру;
- чүп-чарны газоннарга ташлау;
- учак ягу, шул исəптəн ачык уттан файдалануны күздə тоткан чаралар үткəрү, мангаллар һəм ачык ут ярдəмендə ризык эшкəртү өчен башка җайланмалар куллану;
- сок, сумала чыгару максатыннан агачларны кисү, аларга башка механик җəрəхəтлəр ясау;
- яшеллəндерү территориялəрендə урнашкан скульптураларны, эскəмиялəрне, коймаларны, урналарны, балалар һəм спорт җиһазларын вату;

- агачларның тамырларын кәүсәсеннән 1,5 метрдан да якын булмаган арада казу һәм агачларның муентыкларын җир яки төзелеш калдыклары белән күмү.

Коймалар

143. Коймалар кую төзекләндерүнең өстәмә элементы.

144. Коймалар төрлечә була:

- билгеләнеше буенча (декоратив, саклагыч, аларның берлеге);
- озынлыгы буенча (түбән-1,0 м, урта-1,1-1,7 м, югары-1,8-3,0 м);
- материалның төре (металл, тимер-бетон һәм башкалар);
- үтә күренмәлелеге буенча (үтә күренмәле, күренми торган);
- стационар дәрәҗәсе (даими, вакытлы, күчмә) һәм башка коймалар.

Коймаларны проектлау аларның урнашу урынына һәм гамәлдәге дәүләт стандартларына, сертификацияләнгән эшләнмәләр каталогларына, шәхси проектларга туры китереп башкарыла.

145. Мәдәни мирас объектлары территорияләрен койма белән әйләндереп алуны әлеге территорияләр өчен билгеләнгән шәһәр төзелеше регламентлары нигезендә башкарырга кирәк.

Өслекләр

146. Өслекләрне каплау җирлек территориясендә куркынычсыз һәм уңайлы хәрәкәтне тәэмин итә, шулай ук җирлек төзелешенең архитектура йөзен формалаштыра.

Төзекләндерү максатлары өчен түбәндәге капламалар билгеләнгән:

- каты (капиталь) капламалар-монолит яки җыелма капламанар, шул исәптән асфальт-бетоннан, цемент-бетоннан, табигый ташлардан;
- табигый яки ясалма сибелүчән материалдан (шул исәптән ком, вак таш, керамзит, резина) башкарыла торган йомшак (капиталь булмаган) капламанар-табигый халәттә, тыгызланган яки ныгытылган материаллы коры катнашмалар;
- газон капламалары - үлән катламын әзерләү һәм утырту буенча махсус технологияләр буенча башкарыла торган каплама;
- катнаш капламалар (рәшәткәле плитка яки газон рәшәткәсе, газонга күмелгән яки йомшак катлам).

147. Каплау төрләрен сайлап алуны аларның максатчан билгеләнеше нигезендә гамәлгә ашырырга кирәк:

- каты- проектлау вакытында гамәлдә булган янгынга каршы таләпләрне исәпкә алып мөмкин булган чик йөкләнешне, характерын һәм хәрәкәт составын исәпкә алып;
- йомшак -аерым территорияләрне төзекләндергәндә аларның үзенчәлекләрен исәпкә алып (шул исәптән балалар, спорт мәйданчыклары, этләрне йөртү өчен мәйданчыклар, җәяүлеләр йөрү юллары);
- экологик яктан аеруча отышлы газон капламасы.

Каты төрләренең өслеге тайгак булмаска тиеш (коры вакытта эләктерү үзлеге 0.6, юештә-0,4 коэффициенты белән).

Өслекләр

148. Өслекләргә пандуслар, баскычлар, басмалар, борт ташлары керә.

Борт ташлары

149. Борт ташлары тротуар һәм машиналар йөрү өлеше кисешкән урында 150мм дан артык булмаган биеклектә урнаштырылырга һәм ремонт вакытында сакланырга тиеш.

Газоннарга транспорт чараларын кертмәү максатыннан, ул урыннарда борт ташларын биегрәк итеп урнаштыру рөхсәт ителә.

Газон белән җәяүлеләр юлы кисешкән урыннарда, газоннарны пычрактан һәм чүптән саклау максатыннан, 0.5 м арада 50мм чыгып торган бакча бортлары ясарга мөмкин.

Җәяүлеләр зоналары территориясендә төрле өслекләрне килештерү өчен табигый материаллардан (кирпеч, агач, керамика) файдаланырга мөмкин.

Баскычлар, басмалар, пандуслар

150. Җәяүлеләр юлының авышлыгы 60 промиллдан артык булганда, баскычлар ясауны күздә тотарга кирәк.

Сәламәтлек саклау учреждениеләре һәм башка объектлар урнашкан урыннарда җәяүлеләр юлларында, инвалидлар һәм картлар йортларында авышлык 50 промиллдан артык булганда, баскычлар һәм пандус ясарга кирәк.
Бордюр пандусының авышлыгы 1: 12 кабул ителә.
Төшү һәм менү өчен баскычларның беренче басмаларын ачык контраст төстәге буяулар белән буярга кирәк.
Тышкы баскычларның барлык басмалары бер марш чикләрендә баскычларның киңлеге һәм биеклеге буенча бертөрле билгеләнә.
Пандус булмаса, 75 мм биеклектәге киртәле бортик һәм тоткычлар ясарга кирәк.
Пандус башындагы һәм ахырындагы горизонталь өлешләр тирә-юньдәге өслекләрдән текстура һәм төс белән аерылып торырга тиеш.
Баскычлар яки пандусларның ике ягы буйлап кул белән тотыну өчен 800-920 мм биеклектә, стенадан 40 мм ераклыкта түгәрәк яки турыпочмаклы рәвештә тотынгычлар ясала.
Мәйданчыклар
151. Җирлек территориясендә түбәндәге мәйданчыклар була: балалар уеннары, өлкәннәр өчен ял итү, спорт белән шөгыльләнү, чүп җыйгычлар урнаштыру, этләрне урамда йөртү һәм өйрәтү, автомобиль стоянкалары мәйданчыклары.
Теркәлгән мәдәни мирас һәйкәлләре һәм аеруча саклаулы табигать территорияләре зоналары чикләрендә мәйданчыклар урнаштыру һәйкәлләрне саклау, табигатьтән файдалану һәм әйләнә-тирә мохитне саклау буенча вәкаләтле органнар белән килештерелеп башкарыла.
Йорт яны территорияләре, кагыйдә буларак, балалар өчен уен һәм спорт мәйданчыклары белән тәэмин ителергә тиеш. Мәйданчыклар төзек һәм имгәнү куркынычы булмаган җиһазлар белән тәэмин ителергә тиеш.
Балалар мәйданчыклары
152. Балалар мәйданчыклары төрле яшь төркемнәре өчен аерым мәйданчыклар яки яшь мәнфәгатьләренә кагылышлы комплекслы уен мәйданчыклары буларак оештырыла.
Балалар мәйданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлеге түбәндәгеләрне үз эченә ала: йомшак өслек төрләре, газонлы мәйданчык өслеген тоташтыру элементлары, яшеллек, уен җиһазлары, эскәмияләр һәм урналар, яктырту җиһазлары.
Торак йортлар һәм иҗтимагый биналар тәрәзәләреннән мәктәпкәчә яшьтәге балалар мәйданчыклары чикләренә кадәр ара 10 метрдан да ким булмаска тиеш, кече һәм урта мәктәп яшендәгеләр өчен - 20 метрдан да, комплекслы уен мәйданчыклары - 40 метрдан да, спорт-уен комплекслары - 100 метрдан да ким булмаска тиеш.
Балалар өчен уен мәйданчыклары контейнер мәйданчыкларыннан 20 метрдан да якынрак урнашмаска тиеш.
153. Балалар мәйданчыкларында түбәндәгеләр булырга тиеш:
- җәй көне тигезләү өчен җиргә ком салынырга тиеш;
- иртәнге якта себерелергә һәм юешләтелергә тиеш;
- мәйданчыкта коймалар һәм корылмаларны буяу елга бер тапкырдан да ким түгел, ә ремонт эшләре кирәк булганда башкарылырга тиеш;
- балалар мәйданчыгы җәяүлеләр юлыннан, юллардан, борылышлардан, автомобиль тукталышларыннан, чүп контейнерлары урнашкан мәйданчыклардан, автотранспорт чараларын даими һәм вакытлыча саклау участокларыннан аерым булырга тиеш.
Имгәнүләр булмасын өчен мәйдан территориясендә тамырлары чыгып торган яисә аскы ботаклары салынган агачлар, җир өстенә чыгып торган киселгән корылмалар (стойкалар, фундаментлар) булу рөхсәт ителми.
Якын-тирә территорияләрне реконструкцияләгәндә балалар мәйданчыклары территориясенә төзелеш материаллары кертү һәм урнаштыру рөхсәт ителми.
Яктырту җиһазлары, кагыйдә буларак, мәйданчык урнашкан территорияне яктырту режимында эшләргә тиеш.
Яктырту җиһазларын 2,5 метрдан ким булган биеклектә урнаштырылырга тиеш.
Уен җиһазларын урнаштыру куркынычсызлык нормативларын исәпкә алып башкарылырга тиеш.

154. Балалар мәйданчыкларын карап тоту һәм аларда куркынычсызлыкны тәэмин итү өчен җаваплылык аларны карап тотуны гамәлгә ашыручы затларга йөкләнә.

Спорт мәйданчыклары

155. Спорт мәйданчыклары халыкның барлык яшь төркемнәре өчен дә физкультура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен ясала.

Спорт мәйданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлеге: йомшак яки газон өслеге (җәйге чорда), спорт җиһазлары.

Спорт мәйданчыклары яшелләндерелә һәм коймa белән әйләндереп алына. Яшеллек мәйданчык периметры буенча урнаштырыла, вертикаль яшелләндерү кулланырга мөмкин. Койманың биеклеге 2,5-3 м тәшкил итә, бер-берсенә карата мәйданчыклар тоташкан урында-1,2 м дан да ким булмаска тиеш.

Спорт җиһазлары спорт, физкультура мәйданчыкларында яки рекреация составында махсус җиһазландырылган җәяүлеләр юлларында урнаштырыла. Махсус физкультура снарядлары һәм тренажерлар заводта эшләнгән яисә махсус эшкәртелгән өслекле бүрәнәдән һәм бруслардан эшләнгән булырга мөмкин (ярыклар, кимчелекләр булмау мөһим).

Урнаштыру вакытында сертификацияләнгән җиһазлар каталогларына таянып эш итәргә кирәк.

Ял мәйданчыклары

156. Торак төзелеше территориясендә өлкән буын кешеләрнә тыныч ял итү һәм өстәл уеннары өчен билгеләнгән ял мәйданчыклары оештыру мөмкин. Торак йортларның тәрәзәләреннән ял итү мәйданчыклары чикләренә кадәр ара 10 метрдан да, актив өстәл уеннары мәйданчыклары - 25 метрдан да ким булмаска тиеш.

Ял мәйданчыгында төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлеге: каты өслек төрләре, газонлы мәйданчык өслеген тоташтыру элементлары, яшеллек, ял итү өчен эскәмияләр һәм өстәлләр, урналар (ким дигәндә, һәр эскәмиядә берәр), яктырту җиһазлары.

Мәйданчыкны каплауны плитка түшәү рәвешендә проектларга тәкъдим ителә. Ял итү мәйданчыклары һәм балалар мәйданчыклары белән бергә балалар уеннары зонасында каты өслек ясау киңәш ителми.

Парклар территорияләрендә үләндә ял итү өчен мәйданчыклар оештырылырга мөмкин.

Этләрне йөртү өчен мәйданчыклар

157. Этләрне йөртү өчен мәйданчыклар вәкаләтле органнар белән билгеләнгән тәртиптә килешенгән урыннарда урнаштырыла.

Этләрне урамда йөртү мәйданчыгы территориясендә төзекләндерү элементлары исемлеге: төрле өслек төрләре, коймалар, эскәмияләр, урналар, экскрементларны утильләштерү өчен контейнер, яктырту һәм мәгълүмати җиһазлар. Периметр буенча яшеллек булу мөмкин.

Этләрне йөртү өчен мәйданчыклар микрорайонның гомуми файдалану территорияләрендә яшел зоналардан читтә буш урыннарда, метрополитен линияләренең техник зоналарында һәм гомумҗирлек магистральләрендә, беренче һәм икенче поясларны су белән тәэмин итү чыганакларының санитар зонасыннан читтә 110 кВт көчәнешле электр тапшыру линияләре астында урнашырга мөмкин.

Торак билгеләнешендәге территорияләрдә урнашкан мәйданчыклар күләме 400-600 кв. м чикләрендә кабул ителә, башка территорияләрдә - 800 кв.м. га кадәр, төзелеш барган очракларда, булган территориаль мөмкинлекләрдән чыгып, мәйданчыклар кечерәк булырга мөмкин.

Мәйданчык чигеннән торак һәм җәмәгать биналары тәрәзәләренә кадәр ара 25 метрдан да ким булмаска тиеш, ә балалар учреждениеләре, мәктәпләр, балалар, спорт мәйданчыклары, ял мәйданчыкларына кадәр 40 метрдан да ким булмаска тиеш.

Мәйданчык коймасы, кагыйдә буларак, 1,5 метрдан да ким булмаган җиңел металл челтәрдән эшләнә.

Мәйданчык территориясендә мәйданчыкны файдалану кагыйдәләре буенча мәгълүмати стенд урнаштырылган булырга тиеш.

158. Йорт хайваннары хуҗалары үз хайваннарының экскрементларын мөстәкыйль рәвештә җыюны һәм утильләштерүне башкаралар.

Йорт хуҗалары хайваннарының башка хайваннарга һәм кешеләргә куркыныч тудыруын булдырмаска, шулай ук тирә-юньдәгеләр өчен санитар нормалар нигезендә тынычлыкны тәэмин итәргә, гамәлдәге санитар-гигиена һәм ветеринария кагыйдәләрен үтәргә тиеш.

Автостоянка мәйданчыклары

159. Җирлек территориясендә түбәндәге төр автостоянкалар урнаша ала: автомобильләрне кыска вакытлы һәм озак вакытлы саклау.

Автотранспорт чараларын озак вакыт һәм кыска вакыт эчендә саклау урыннарында төзекләндерү элементлары исемлеге: өслек төрләре, коймалар, чүп-чар өчен урналар яки контейнерлар, яктырту җиһазлары, мәгълүмат җиһазлары (күрсәткечләр).

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау урыннарына керү юллары җәяүлеләр юлларының төп юнәлешләре белән кисешергә тиеш түгел.

Автотранспорт чараларын озак вакыт һәм кыска вакытлы саклау участогы аша транзит җәяүлеләр юллары ясау рөхсәт ителми.

Автотранспорт чараларын озак вакытлы һәм кыска вакытлы саклау участогы калган территориядән 3 метрдан да ким булмаган яшел үсентеләр полосасы белән аерылырга тиеш.

Кече архитектура формалары

160. Кече архитектура формаларын урнаштыру төзелеш, биналарны һәм корылмаларны реконструкцияләү һәм капиталь ремонтлауның проект документлары, шулай ук төзекләндерү яки эскиз тәкъдимнәре проектлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

Кече архитектура формаларын проектлаганда һәм сайлаганда сертификацияләнгән эшләнмәләр каталогларыннан файдаланырга киңәш ителә. Җирлекнең үзәге, бистәдәге күпфункцияле үзәкләр һәм кече архитектура формалары зоналары шәхси проект эшләнмәләре нигезендә проектланырга тиеш.

161. Кече архитектура формаларына карата төп таләпләр:

- архитектура һәм ландшафт тирәлеге характерына, территорияне төзекләндерү элементларына туры килү;
- материалларның югары декоратив һәм куланылыш сыйфатлары, тышкы мохит йогынтысын исәпкә алып, озак вакыт дәвамында аларны саклый алу;
- конструкциянең ныклыгы, ышанычлылыгы, иминлеге.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары

162. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары техник яктан төзек һәм эстетик яктан матур булырга тиеш.

Тышкы мәгълүмат чаралары, оешма турында элмәтакталардан һәм режим турында табличкалардан тыш, вәкаләтле орган белән килештерелгән паспорт нигезендә урнаштырыла;

Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары хуҗалары аларның торышын күзәтеп торырга, тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштыру урыннарын вакытында ремонтларга һәм җыештырырга тиеш.

Тышкы реклама һәм мәгълүматны аларга реклама яки мәгълүмати хәбәр урнаштырмыйча урнаштыру һәм эксплуатацияләү, мәгълүмат кырына зыян китерү, шулай ук тышкы реклама чараларын һәм мәгълүматны полиэтилен пленка һәм башка материаллар белән каплау рөхсәт ителми.

Реклама яки мәгълүмати конструкция хуҗасы территорияне төзекләндерүне һәм (яки) фасадның тышкы кыяфәтен монтажлауны (сүтүне) өч тәүлек эчендә башкарырга тиеш.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары фундаменты блоктан булганда, аның белән бергә сүтелергә тиеш.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштырганда корылмаларга зыян китерү, шулай ук аларның бөтенлеген, ныклыгын һәм тотрыклылыгын бетерү рөхсәт ителми.

Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары түбәндәге төрләрдә булырга мөмкин:

- стена конструкциясе;
- декоратив панно;
- консоль конструкция;

- түбә конструкциясе;
- витрина конструкциясе;
- оешма элмәтактасы;
- режим турында табличка;
- модульле конструкция;
- стела;
- щит конструкциясе;
- флаг композициясе;
-махсус конструкция.

Тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларына гомуми таләпләр:

Тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларын проектлау, әзерләү һәм урнаштыру Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре) турында төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре, Россия Федерациясе законнары таләпләренә, аларны саклау һәм куллану таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш;

Тышкы мәгълүмат чараларында мәгълүмат Россия Федерациясе дәүләт теле һәм Татарстан Республикасы дәүләт теле турындагы закон таләпләрен үтәп урнаштырылырга тиеш;

Ике һәм аннан да күбрәк тел куллану очрагында, текстлар эчтәлеге һәм техник бизәлеше буенча тәңгәл булырга тиеш.

Гражданнар белдерүләре, мәдәни һәм спорт чаралары турында афиша урнаштыру

163. Белдерүләрне, мәдәни һәм спорт чаралары афишасын урнаштыру бары тик махсус тумбаларда, гражданнар күпләп җыела торган урыннарда һәм җәяүлеләр зоналарында билгеләнгән щитларда һәм стендларда гына рөхсәт ителә.

Игъланнар өчен стендлар аерым торучы объектлар рәвешендә яки биналарда яки корылмаларда элмәтакталар рәвешендә урнаштырыла ала.

VI. Коммуникацияләрне төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә җир эшләре башкаруга төп таләпләр

164. Грунтны казу яки юл катламнарын ачу (җир асты коммуникацияләрен сузу, реконструкцияләү яки ремонтлау, свай һәм шпунт сугу, электр тапшыру линияләре, элемтә баганалары урнаштыру (алмаштыру), яктырту баганалары, грунтны планлаштыру, инженерлык эзләнүләре вакытында һәм башка эшләр) белән бәйле эшләр вәкаләтле орган тарафыннан бирелгән язма рөхсәт (җир эшләрен башкаруга ордер) булганда гына башкарыла.

165. Җирлек территориясен төзекләндерү белән бәйле җир, төзелеш һәм ремонт эшләрен оештыру һәм үткәрү тәртибе, җир эшләрен башкаруга ордер ясау һәм алу муниципаль хокукый актларның билгеләнгән таләпләре нигезендә башкарыла.

166. Яшел зоналарны бетерергә яки күчереп утыртырга туры килгәндә, ул эшләрне Башкарма комитет карары нигезендә башкарырга кирәк.

167. Җирлек юллары буенча хәрәкәтне вакытлыча чикләү яки туктату вәкаләтле орган тарафыннан юлның ике ягында заказчылар һәм эш башкаручылар, эшләр сроклары, карап чыгу мөмкин булган маршрутлар турында кирәкле барлык мәгълүматны үз эченә алган мәгълүмат щиты урнаштыру юлы белән мәҗбүри рәвештә бирелгән рөхсәт нигезендә гамәлгә ашырыла. Күрсәтелгән щитның рәвеше һәм эчтәлеге рөхсәт бирү буенча муниципаль хезмәт күрсәтүнең тиешле административ регламенты белән билгеләнә.

168. Яраклылык вакыты чыккан ордерлар буенча башкарылганда, җир эшләрен башкару үзбелдекле дип таныла.

VII. Уңайлы мохиткә аерым таләпләр

169. Урамнарны һәм юлларны, мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү объектларын проектлаганда өлкән яшьтәге кешеләр һәм инвалидлар өчен уңайлы мохиттән файдалану мөмкинлеген, әлеге объектларны картлар һәм инвалидлар хәрәкәт итә торган элементлар һәм техник чаралар белән тәэмин итүне күздә тотарга тәкъдим ителә.

Өлкән яшьтәгеләр һәм инвалидлар йөри торган техник чаралар һәм җиһазларны проектлау, төзү, урнаштыру заказчы тарафыннан расланган проект документациясе нигезендә яңа төзелеш вакытында тормышка ашырырга тәкъдим ителә.

VIII. Йорт хайваннары һәм кошларны карап тоту

170. Йорт хайваннарын һәм кош-кортларны карап тоту өченче затларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен бозмаска тиеш, йорт хайваннарына һәм кошларына китерелгән зыян өчен җаваплылык гамәлдәге Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән тәртиптә аларның хуҗалары өстендә.

171. Йорт хайваннары хуҗалары үз хайваннарының экскрементларын мөстәкыйль рәвештә җыюны һәм утильләштерүне башкаралар.

172. Авыл хуҗалыгы терлекләрен (сыер, сарык, кәҗә, дуңгызлар һәм башка) һәм кошларны тоту авыл җирлегендә яшәүчеләргә йорт яны участоклары булган шәхси йорт территориясендә рөхсәт ителә.

173. Барлык продукция бирүче хайваннар (мөгезле эре терлек, кәҗәләр, сарыклар, дуңгызлар, атлар), гражданнарның яшәү урыны буенча ветеринария учреждениеләрендә ел саен яңадан теркәлергә тиеш.

174. Йорт хайваннарын көтү җирле үзидарә органының норматив-хокукый акты белән билгеләнә торган көтү урыннарында хуҗасы күзәтүе астында яки аның кушуы буенча башка затның күзәтүе астында рөхсәт ителә.

175. Йорт хайваннарын 7.00 сәгатьтән 23.00 сәгатькә кадәр урамда йөртү рөхсәт ителә. Башка вакытта урамда һәм торак йортларның ишегалларында тынлыкны тәэмин итү өчен хуҗалар чара күрергә тиеш.

176. Этне урамда йөртү, өч айга кадәрге эт балаларын һәм кечкенә этләрне махсус сумкага (контейнерга) салып яки йөртүче зат кулында йөртү очракларыннан тыш, чылбыр (этне тотып тора торган башка җайланмалар), муенчак һәм борынчак кулланып башкарылырга тиеш. Этне чылбырсыз урамда йөртү торак пунктларның чикләреннән читтә, шулай ук этләрне урамда йөртү өчен билгеләнгән урыннарда рөхсәт ителә.

177. Хуҗалары йорт хайваннары һәм кошлары тарафыннан тротуарларның, урамнарның, паркларның, газоннарның, балалар мәйданчыклары, скверларның, мәйданнарның, шулай ук торак йортларның подъездларының пычрануына юл куймаска тиеш. Эт, мәчеләр һәм башка вак хайваннарны урамда йөрткәндә, хуҗасы табигый яшәеш калдыкларын тулысынча җыюны тәэмин итә торган кирәк-яраклар булдырырга һәм аны үз вакытында контейнерларга ташларга тиеш.

178. Этне махсус урыннарда гына ычкындырырга була. Махсус билгеләнгән мәйданчыклар булмаганда, җирле үзидарә органының норматив-хокукый акты белән билгеләнә торган буш урыннарда йөртү рөхсәт ителә.

179. Этләрне өйрәтү бары тик яхшы итеп әйләндереп алынган мәйданнарда гына алып барыла ала.

180. Йорт хайваннарын юл буйлап бары тик тәүлекнең якты вакытында гына һәм юлның уң ягына якынрак итеп куып алып барырга мөмкин. Йорт хайваннарын асфальт түшәлгән юл буенча грунт юллар һәм сукмаклар булмаганда гына йөртергә мөмкин.

181. Урамнарда йорт хайваннарын караучысыз калдырганда, хуҗалары яшел үсентеләрне бозудан килгән зыянны каплый.

182. Йорт кәҗәләре йорт яны территориясенең эчендә генә яки көтүлекләрдә хуҗалары күзәтүе астында гына асралырга тиеш.

183. Рөхсәт ителми:

- хайваннарны балалар һәм спорт мәйданчыкларында, пляжларда, мәгариф һәм медицина оешмалары территорияләрендә йөртү;
- йорт хайваннарын гражданнарның күпләп ял итү урыннарында урнашкан пляжларда йөртү һәм аларны сулыкларда коендыру;
- тыючы язулар булганда, хайваннарны учреждениегә кертү;
- торак пунктлар территориясендә хайваннар һәм кошларны караучысыз калдыру;
- хайваннарның хәрәкәтен контрольдә тота алмаган һәм урамда йөргәндә агрессив тәртибен чикли алмаган затлар, шулай ук яше яки сәламәтлеге аркасында хайваннарның хәрәкәтен контрольдә тота алмаган затлар хайваннарны урамда йөртергә тиеш түгел;
- 14 яшькә җитмәгән затлар тарафыннан этләрне урамда йөртү (кечкенә этләрне урамда йөртү очракларыннан тыш);

- балкон, лоджияләрдә, торак йортларның гомуми файдалану урыннарында (чиктәш фатирларның коридорлары, баскыч, чарлак, подвал һәм башка ярдәмче биналарда) йорт хайваннарын һәм кошларын даими тоту;
- йорт хайваннарының махсус билгеләнгән урыннадан тыш җирләрдә булуы (чаралар (күргәзмәләр һ.б.) үткәрү урыннарыннан тыш).
184. Йорт хайваннары һәм кошлары хуҗаларының бурычлары:
-хайван авыруларын кисәтү, терлекчелек продуктларының ветеринария-санитария таләпләренә җавап бирүен тәэмин итү, әйләнә-тирә мохитнең терлекчелек калдыклары белән пычрануына юл куймау, шулай ук ел саен яңадан теркәлү чорында мәҗбүри дәвалау-профилактика чаралары үткәрү;
- хайваннарны асрау урынын даими контрольдә тоту;
- хайваннар чирләгәндә һәм үлгән очракта, шулай ук үзләрен сәер тотканда, кичекмәстән ветеринария учреждениеләре белгечләренә хәбәр итәргә кирәк. Алар килеп җиткәнче авыру хайваннарны башкаларыннан аерып ябарга кирәк.
- диагностика тикшеренүләре, саклагыч прививкалар һәм дәвалау-профилактика эшләре өчен ветеринария белгечләре таләбе буенча хайваннарны бирергә кирәк.
185. Үлгән терлекләрне күмү махсус билгеләнгән урында махсуслаштырылган оешма тарафыннан башкарыла.
186. Үз территорияләрендә каравылчы этләр булган оешмаларның бурычлары:
- этне гомуми нигезләрдә теркәү;
- этләрне ныклы бәйдә тоту;
- килүчеләрнең хайваннар белән аралашу мөмкинлеген булдырмау;
- этләрне бәйдән территориягә кергәндә кисәтү язуы булган очракта, эш туктатылган вакытта яки гомуми файдаланудагы территориядә генә ычкындыру.
187. Җәмәгать урыннарында күзәтүчесез хайваннар булганда, алар ауланырга тиеш.
188. Күзәтүчесез хайваннарны аулау җирле үзидарә органнары белән төзелгән килешү буенча махсуслаштырылган предприятие яки башка зат тарафыннан башкарылырга мөмкин.
189. Караучысыз хайваннарны аулау буенча чараларны гамәлгә ашыру хайваннарга карата кешелекле мөнәсәбәт һәм иҗтимагый -әхлак нормаларын үтәү принципларына нигезләнә.
190. Рөхсәт ителми:
- суд карарыннан башка фатирлардан һәм шәхси йортлардан хайваннарны тартып алу;
- кибет, даруханәләр, коммуналь хезмәт күрсәтү предприятиеләре янында этләрне бәйдән ычкындыру һ. б.;
- ветеринар органнар киңәшеннән башка аулау максатында алдавычлар куллану.

IX. Кагыйдәләрнең үтәлешен контрольдә тоту

191. Физик һәм юридик затлар, вазыйфаи затлар җирлек территориясен төзекләндерү буенча әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән таләпләрне үтәүне тәэмин итәргә тиеш.
192. Әлеге кагыйдәләрне бозган өчен административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә (федераль законнарда һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларында каралган нормаларны һәм кагыйдәләрне үз эченә алган, аларны үтәмәгән өчен административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе Кодексы нигезендә җаваплылык билгеләнгән нигезләмәләрдән тыш) җаваплылыкка тартыла.
193. Төзекләндерү өлкәсендәге закон таләпләрен һәм муниципаль хокукый актларны үтәмәгән яки тиешенчә үтәмәгән өчен җаваплылыкка тарту әлеге таләпләрне үтәүдән һәм ясалган җитешсезлекләрне бетерүдән азат итми.